

เขื่อนกวานชาลือก บางปรอกหนองยุ

เยือนกวานฮาล็อก บางปรอกน่าอยู่

ISBN 978-974-7040-38-8
พิมพ์ครั้งแรก สิงหาคม 2550
จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
ราคา 150 บาท

ที่ปรึกษา เกรียงไกร ไชยแสน รองปลัดเทศบาลเมืองปทุมธานี
ศศิธรณ ภูสวาท ผอ.กองสวัสดิการ เทศบาลเมืองปทุมธานี
สมมิตร วงศ์สุนทร ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนบางปรอก
สุดารัตน์ ฉิมพาลี ที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนบางปรอก
มนัส ปานนัม ที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนบางปรอก
วิชา ชูชาติ ที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนบางปรอก
ศิรินพร พุ่มมณี ผู้จัดการโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่
มูลนิธิชุมชนไทย

บรรณาธิการ อำนาจ จันทรช่วง
กองบรรณาธิการ ฉลวย กะเหวนาค
สมควร เย็นเยือก
สุรียพร อรุณรัตน์
ภัดนพิลา อรุณรัตน์
สมจิตต์ ผักเผง
จำลอง มานะโอสธ
ฐลัรัตน์ เจริญพร

สนับสนุนการพิมพ์

โครงการยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จังหวัดปทุมธานี

มูลนิธิชุมชนไทย

2044/18 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10310

โทร. 0-2716-5610-11 โทรสาร 0-2716-5612

Home page : <http://chumchonthai.or.th>

คำนำ

หนังสือ“ชุมชนบางปรอก”เล่มนี้ เป็นการรวบรวมเรื่องราว แนวคิด การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการทำงานของคณะกรรมการ ชุมชน ตลอดจนนำเสนอกิจกรรมรูปธรรมต่างๆ ของชุมชน นับเป็นครั้งแรก ของชุมชนที่เสนองานในรูปแบบหนังสือเผยแพร่ ทั้งนี้ทางคณะผู้จัดตั้งใจทำ เป็นอย่างมาก โดยเพียงแต่หวังว่าประสบการณ์ครั้งนี้ คงเป็นประโยชน์ กับท่านผู้อ่านไม่มากก็น้อย

ชุมชนบางปรอกเป็นชุมชนไทยเชื้อสายมอญ ชุมชนหนึ่งใน จังหวัดปทุมธานี เป็นชุมชนเล็กๆ ที่มีคลองบางปรอกไหลผ่าน นับว่าเป็น ชุมชนที่สมบูรณ์แบบไทยๆ ชุมชนหนึ่ง ผมได้มีโอกาสไปชุมชนนี้เมื่อ สักประมาณ 3 ปีที่แล้ว แทบไม่น่าเชื่อเลยว่า ในเขตเทศบาลเมืองปทุมธานี จะมีชุมชนที่น่าอยู่อย่างนี้ แต่เมื่อลงไปสัมผัสและร่วมทำงานกับ คณะกรรมการชุมชนและชาวบ้าน ก็ยิ่งประทับใจเข้าไปอีก ที่เห็นความมุ่งมั่น ของประธานชุมชน คุณฉลุย กะเหวนาค และคณะกรรมการชุมชนทุกท่าน ที่จะพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ตามแบบวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่หลังจากนั้นไม่นาน ชุมชนต้องพบกับการพัฒนาโครงการฯ ทำประตุน้ำของรัฐบาลที่ตัดขาด การเชื่อมโยงคลองบางปรอกของชุมชนสู่แม่น้ำเจ้าพระยาโดยสิ้นเชิง ปัญหาการเน่าเสียของคลองถูกกล่าวถึงในชุมชนตั้ง แต่ยังไม่ทันเสร็จสิ้น โครงการฯ ในช่วง ระหว่างการดำเนินการโครงการฯ นั้นเอง น้ำในคลองก็เริ่ม เน่าเสีย ปลาตายส่ง กลิ่นเหม็นอย่างรุนแรงส่งผลกระทบต่อด้านคุณภาพชีวิตและ สิ่งแวดล้อม

สถานการณ์ปัญหาค้างนี้ ดูเป็นปัญหาสำคัญของชุมชน แต่ชาว ชุมชนและคณะกรรมการกลับไม่ยอมแพ้ ได้พยายามรวมตัวกันสร้าง วิถีปฏิบัติให้เป็นโอกาส พัฒนาแนวทางการจัดการน้ำเสียที่ชาวชุมชนต้องประสบ พบเจอโดยภูมิปัญญาของตนเอง

โครงการจัดการน้ำเสียของชุมชน โดยภูมิปัญญาของชุมชนในรูปแบบต่างๆ จึงเกิดขึ้น เช่น การพัฒนาศักยภาพแกนนำในการสร้างองค์ความรู้ของตนเอง ในการจัดการการรณรงค์ทำน้ำหมักชีวภาพ การจัดการน้ำเสียจากถนนทางในครัวเรือน ตลอดจนการจัดกิจกรรมแก้ไขน้ำเสียโดยจุดหยดน้ำหมักชีวภาพ ตลอดจนเฝ้าระวังของชุมชน ฯลฯ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ทดสอบความเข้มแข็ง และแรงใจในการแก้ปัญหาของชุมชน โดยตนเองอยู่ตลอดเวลา

แม้จะไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า สถานการณ์น้ำเสียจะรุนแรงขึ้นหรือไม่ แต่ในปัจจุบันน้ำในคลอง ชาวชุมชนเริ่มใช้ประโยชน์จากลำคลองได้ดั้งเดิม การเลี้ยงปลา การใช้อุปโภคในชุมชนเริ่มมีมากขึ้น ความประสบความสำเร็จขั้นหนึ่งของชุมชนทำให้เกิดแรงใจในการสนับสนุนแนวคิดที่ว่า “ชุมชนน่ายอยู่ เมืองน่ายอยู่” สามารถจัดการได้โดยชาวชุมชนเป็นหลัก ซึ่งก่อให้เกิดโครงการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมด้านเยาวชน การฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม กองทุนชุมชน ฯลฯ และยังเป็นต้นแบบนำร่องให้กับพื้นที่อื่นๆ ได้ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งในและต่างประเทศ

การจัดทำหนังสือเล่มนี้ จึงอาจช่วยเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแพร่แนวคิดดังกล่าว และคงจะไม่สำเร็จลงได้หากขาดการสนับสนุนแรงใจจากพันธมิตรของชุมชน ได้แก่ เทศบาลเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดปทุมธานี สำนักงานยุติธรรมจังหวัดปทุมธานี ศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียนเมืองปทุมธานี โรงเรียนเทศบาลปทุมธานี โรงเรียนอนุบาลปทุมธานี โรงเรียนคลองบางโพธิ์ โรงเรียนวัดหงษ์ปทุมवास วัดหงษ์ปทุมवास โรงเรียนวัดจันทาราม โรงเรียนปทุมธานี มูลนิธิชุมชนไทย และมหาวิทยาลัยรังสิต

อำนาจ จันทร์ช่วง

ที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชน มูลนิธิชุมชนไทย

สารบัญ

คำนำ.....	3
-----------	---

เยี่ยมเยือนชุมชน

● ทำความรู้จัก“ชุมชนบางปรอก”.....	9
● ปทุมธานีท่ามกลางกระแสการพัฒนา.....	22
● บนเส้นทางพัฒนาชุมชนนาอยู่.....	26
เมื่อนาอยู่ชุมชนบางปรอก จ.ปทุมธานี	
● เครือข่ายพันธมิตรสนับสนุนความเข้มแข็ง.....	33
ของชุมชน	

จากคนเล็ก ๆ คืบหน้าใส่ให้เจ้าพระยา

● การจัดการน้ำเสีย:ภูมิปัญญาพัฒนาชุมชน.....	39
● ถังดักไขมัน แบบยั่งยืน.....	50
● ถังดักไขมันแบบพัฒนา.....	53
● ถังดักไขมันต้นแบบทดลอง.....	55
● ถังดักไขมันแบบดูดซึม.....	58
● น้ำหมักชีวภาพ.....	59

กิจกรรมเล็ก ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน

● หองสมุดเรือ:กุญแจไขความสำเร็จ.....	65
ของการพัฒนาชุมชน โดยชุมชน	
● ค่ายเยาวชน และครอบครัว.....	69
● กองทุนแม่:กองทุนชุมชน.....	72
● “บ้านสีขาว” ของชาวชุมชนบางปรอก.....	73
● มอญถวายเป็นบุญ จังหวัดปทุมธานี.....	78

วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม : ทิวทางสังคม ของชุมชนบางปรอก

- เบื้องกรวดที่บางปรอก..... 83
 - ประเพณีทำบุญกลางบ้าน..... 86
 - แห่น้ำ ที่ชุมชน..... 88
 - ถวายธงตะขาบ..... 91
 - ปลาร้าบางปรอก..... 92
 - แกงมะตาด..... 94
 - กาละแม..... 96
 - อัฐมอญ..... 98

กำลังใจให้คนทำงาน

- ชุมชนบางปรอกในสายตาของผม.....103
เกรียงไกร ใจแสน รองปลัดเทศบาลเมืองปทุมธานี
- แต่..ชุมชนบางปรอก.....105
นางศศิธรณ ภู่ว่าง ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม
เทศบาลเมืองปทุมธานี
- เศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนบางปรอก.....106
นางวีระนันท์ จันทระจาง นักวิชาการวัฒนธรรม 7๑
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี
- นายประมวล ชันกลีกรรม.....107
นักทัศนวิทยา 6๑ เรือนจำจังหวัดปทุมธานี
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดปทุมธานี
- นายวิชา ชูชาติ ที่ปรึกษาชุมชนบางปรอก.....108
- เครือข่ายเมื่อนำอยู่จังหวัดปทุมธานี.....109
โรงเรียนคลองบางโพธิ์

บรรณานุกรม.....110

เจ้จมเจ้จหนุ่ชุมชน

ทำความรู้จัก “ชุมชนบางปรอก”

กองบรรณาธิการ

ชุมชนบางปรอก ตั้งอยู่ที่ตำบลบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัด
ปทุมธานี ประกอบด้วย 117 หลังคาเรือน 120 ครอบครัว (ฉลุย กะเหวนาค,
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)

ทิศเหนือ	จรดชุมชนวัดหงส์
ทิศตะวันออก	จรดชุมชนวัดหงส์
ทิศใต้	จรดชุมชนพัฒนสัมพันธ์
ทิศตะวันตก	จรดชุมชนประปาเก่า

ความสำคัญประการหนึ่งของพื้นที่ คือ พื้นฐานด้านองค์กรชุมชน
ที่มีการรวมตัว ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี
และรากฐานทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่บนวัฒนธรรมของชาวมอญ ที่มีคุณค่ายิ่ง
สำหรับการฟื้นฟู อนุรักษ์ และเป็น “ชุมชนที่น่าอยู่” ชุมชนหนึ่งของเมือง
ปทุมธานี

เจื่อนกวนชาลิดอก บางปรอกน่าอยู่

ชุมชนชาวมอญในจังหวัดปทุมธานี

บนประวัติศาสตร์หนึ่งที่สำคัญของชุมชนบางปรอกก็คือ ที่มาของบรรพชนชาวมอญที่ต้องอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของราชอาณาจักรไทย

จากประวัติศาสตร์ตอนที่หนึ่งที่ล่มสลายของอาณาจักรชาวมอญซึ่งได้พ่ายแพ้และตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าตั้งแต่ พ.ศ.1600 แต่การรวมตัวของชาวมอญในครั้งสุดท้ายก่อนตกอยู่ภายใต้ของพม่าอย่างเด็ดขาดเกิดขึ้นในสมัยพระเจ้าอลองพญา ราวปี พ.ศ.2300 เป็นต้นมา ซึ่งนับจากนั้นก็เกิดการอพยพของชนมอญครั้งใหญ่เข้าสู่ประเทศไทย

การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกใน พ.ศ.2127 หลังจากที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง ซึ่งอาจแบ่งได้ออกเป็น 3 สมัย ทั้งหมด 9 ครั้งด้วยกัน คือ สมัยอยุธยา 6 ครั้ง สมัยกรุงธนบุรี 1 ครั้ง และสมัยรัตนโกสินทร์ 2 ครั้ง (ปภัสสร เรียบเรียง, 2547)

สำหรับชนมอญ ที่ตั้งรกรากในพื้นที่ชุมชนบางปรอก คาดว่าจะอพยพเข้าประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ (วิรวัดน์ วงศ์คู่ปไทย, 2538) ใน รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในรัชกาลแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 สมิงสอเดบาแกนนำสำคัญชาวมอญ และกรมการเมืองขึ้นเมืองมะตะมะได้ชักชวนพวกมอญหลายพันคนยกกองทัพ ไปจับพม่าที่ตั้งกอง ลี้กพระสงฆ์ แล้วฆ่าเสียสิ้นที่เมืองมะตะมะ จากนั้นก็พากันหนีมาทางเมืองกาญจนบุรีบ้าง อุทัยธานี ตากบาง และยังมีครอบครัวหนุ่มเฒ่ามาอีกเป็นจำนวนมาก

ครั้งนั้นเจ้าเมืองกาญจนบุรี อุทัยธานี และตาก จึงมีหนังสือมาทางกรุงเทพฯ และเจ้าพนักงานมหาดไทยนำความขึ้นกราบบังคมทูล จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวังบวรฯ เสด็จพระราชดำเนินคุมคน

และเสปียงอาหารไปต้อนรับ ทรงประทับแรมอยู่ที่พลับพลาหน้าบ้านสามโคก และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองอุทัยธานีจ่ายเสปียงอาหารให้ครอบครัวชาวมอญ ให้เจ้าพระยาอภัยภูธร สมุหนายก คุณคน และเสปียงไปให้ครอบครัวมอญที่ เมืองตากอีกแห่งหนึ่ง

ต่อมาเจ้าเมืองกาญจนบุรีมีหนังสือกราบบังคมทูลว่า พวกชาวมอญ ประมาณ 30,000 คนเศษ อพยพเข้ามาอีก จึงทรงโปรดให้สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ) ซึ่งขณะนั้นพระชนม์ได้ 13 พรรษา พร้อมด้วยเจ้าฟากรมหลวงพิทักษ์มนตรี และทหารอีก 4,000 คนเศษ เสด็จลงเรือพระที่นั่งสุพรรณรัตน์บัลลังก์ ไปถึงที่ประทับพลับพลา ที่ตำบลปากแพรก แขวงเมืองกาญจนบุรี และทรงประทับแรมอยู่อีก 22 คืน แล้วจึงเสด็จกลับกรุงเทพฯ พร้อมกับไดพาสมิงสอดเบา และหัวหน้า รามัญอื่นๆ เขาเฝ้าต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งสมิงสอดเบาเป็นพระยารัตนจักร ให้สมิงโตด สมิง มะกา เป็นพระยารามัญตามควรแก่สมณศักดิ์ ส่วนครอบครัวชาวมอญ ได้โปรดให้ตั้งบ้านเรือนในแขวงเมืองปทุมธานี นนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์

รวมทั้งโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระยากลาโหมแบ่งเขตแดนทางใต้ กรุงเก่าตั้งแต่ท้ายเกาะราชคราม(หรือเกาะใหญ่) ลงไปบรรจบกับเขตแดน ดานเหนือเมืองนนทบุรี คือ บริเวณตำบลสามโคก ให้ยกขึ้นเป็นเมือง พระราชทานนามว่าเมืองปทุมธานี แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พวกมอญไปเป็น เจ้าเมืองปทุมธานี และเจ้าเมืองนครเขื่อนขันธ์ พร้อมพระราชทานเครื่อง อัญมณีใช้สอยต่างๆ จ่ายให้แก่พวกมอญ เช่น เสื้อ จอบ เสียม เป็นต้น พื้นที่ ชุมชน จึงปรากฏการตั้งถิ่นฐานของชาวมอญสืบเนื่องจากนั้นมา

ที่มาของชื่อ “บางปรอก”

ชุมชนบางปรอก เดิมชื่อ “กวนฮาลอก” เป็นภาษามอญ ริมฝั่งคลองที่เดิมชื่อสอดคล้องกันคือ คลองบางประรอก คำว่า “ฮาลอก” หรือ “ประรอก” เป็นภาษารามัญ แปลว่า ปลาร้า ส่วนคำว่า “กวน” แปลว่า

หมู่บ้านที่อยู่ริมน้ำ ชุมชนบางปรอกจึงแปลได้ว่า หมู่บ้านปลาร้าที่อยู่ริมน้ำ
ต่อมามีประชาชนจากต่างท้องที่มาพักอาศัยมากขึ้น จึงเรียก
ชื่อคลองดังกล่าวนี้ผิดเพี้ยนไป จากชื่อ ประรอก จึงกลายเป็น บางปรอก
ในปัจจุบัน

ที่มาของคลองบางปรอกแห่งนี้ ผู้ที่อยู่มาดั้งเดิมได้เล่าให้ฟังว่า ที่มา
ปลูกบ้านพักอาศัยอยู่ในขณะนั้น มีบ้านปลูกอาศัยอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน
คลองแห่งนี้ มีกุ้ง หอย ปู ปลาชุกชุมมาก ชาวบ้านได้ไปหากุ้ง หอย ปู ปลา
มาเป็นอาหาร ส่วนปลานั้น จะมีจำนวนมาก ชาวบ้านหามาได้เก็บไว้
รับประทาน ส่วนที่เหลือก็จะไปหมักทำเป็นปลาร้าเก็บไว้รับประทาน
และนำไปขาย ปลาร้า ของที่บางปรอกนี้ เป็นปลาร้าที่ขึ้นชื่อว่า มีกลิ่นหอม
สะอาด และอร่อยมากๆ เนื่องจากมีกรรมวิธีการหมักของชาวมอญบางปรอก
ที่ไม่เหมือนที่อื่น ซึ่งใช้เวลาการหมักแต่ละครั้งนานกว่า 5-6 เดือน

แต่ปัจจุบันเพราะความเจริญเข้ามาถึง มีผู้คนปลูกบ้านเรือนริม
คลองมากขึ้น ลำคลองแคบลง และตื้นเขิน กุ้ง ปลาหายากมากขึ้น การทำ
ปลาร้าของชุมชนในปัจจุบันจึงหายไป

บางปรอกในปัจจุบัน

ชุมชนได้รับการจัดตั้งเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการจากเทศบาลเมืองปทุมธานี ในปี พ.ศ.2538 โดยยึดเอาชุมชนดั้งเดิมเป็นอาณาเขต และจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนในการทำงานประสานงาน รับมอบนโยบาย การพัฒนาชุมชน

ชุมชนในปัจจุบันยังคงรักษาเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมมอญ ของชาวชุมชน แต่ก็ยังคงประสบปัญหาเช่นปัญหาชุมชนเมืองโดยทั่วไป

ความเจริญ ความเป็นเมืองที่ขยายตัวรอบด้านแวดล้อมชุมชน ก่อให้เกิดปัญหาในด้านต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม น้ำเสียจากเมือง ชยะจากพื้นที่ ฯลฯ ปัญหาด้านศิลปวัฒนธรรม ที่ลบล้างหายไปในด้านต่างๆ ปัญหาด้านคุณภาพชีวิต เด็ก และเยาวชน หรือแม้กระทั่งวิถีชีวิตของชาวชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

“ความเป็นชุมชน” ที่ค่อยๆ จะลบล้างไป เป็นโจทย์อันยิ่งใหญ่ ให้นำผู้นำของชุมชนต้องเร่งแก้ไข

ปัจจุบันด้วยการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ ของเทศบาลเมืองปทุมธานี ได้แต่งตั้งผู้นำของชุมชนที่นอกจากมีหน้าที่ในการดูแล แก้ปัญหาของชุมชน ยังมีหน้าที่สำคัญในการประสานงานดำเนินกิจกรรมพัฒนาร่วมกับเทศบาล

ตลอดระยะเวลา 13 ปี มีกรรมการหรือคณะทำงานของชุมชน มาแล้วรวม 3 ชุด 7 สมัยๆ ละ 2 ปี โดยมีประธานชุมชน ดังนี้

- **ประธานชุมชนคนแรก** คือ นายอนันท์ ทองวัฒน์ เป็นประธานชุมชน 2 สมัย มาจากการแต่งตั้ง
- **ประธานคนที่ 2** นางกนกวรรณ ตันตระกูล เป็นประธานชุมชน 1 สมัย เป็นการเลือกตั้งครั้งแรก จากชาวบ้าน
- **ประธานคนที่ 3** นางฉลวย กะเหวนาค คือ ประธานชุมชน ที่ได้รับการเลือกตั้งมาตั้งแต่ ปี 2544-ปัจจุบันในปัจจุบัน

สำหรับคณะทำงานหรือคณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบัน(2550-2552) ประกอบด้วย

●ประธานกรรมการที่ปรึกษาที่มาจากการสรรหาผู้มีประสบการณ์เชี่ยวชาญด้านต่างๆ โดยการแต่งตั้งจากคณะกรรมการชุมชน และชาวบ้านในการให้คำปรึกษาด้านต่างๆ ในชุมชนซึ่งมีระยะเวลา 2 ปี จำนวน 14 คน ดังนี้

1. นายสมมิตร วงศ์สุนทร	ประธานที่ปรึกษา
กรรมการชุมชน
2. นายวิชา ชูชาติ	ที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมาย
3. นายมนัส ปานนิม	ที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการ
4. นางสาวรัตน์ ฉิมพาลี	ที่ปรึกษาฝ่ายวัฒนธรรม
และกิจกรรมพิเศษ
5. นางจันทิมา ชูชาติ	ที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษา
6. นายอำนาจ จันทร์ช่วง	ที่ปรึกษาฝ่ายพัฒนาและ
ความมั่นคง
7. นางนัยนา ร่มใจ	ที่ปรึกษาฝ่ายสวัสดิการ
และสังคม
8. นายสนธิชัย พงศ์นิกร	ที่ปรึกษาฝ่ายการกีฬา และ
ประชาสัมพันธ์
9. นางพุดตาล ทองอัม	ที่ปรึกษาฝ่ายสาธารณสุข
10. นายจินตนา เขียวเจริญยิ่ง	ที่ปรึกษาฝ่ายยุติธรรม
11. นางกนกวรรณ ตันตระกูล	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรมทั่วไป
12. นางสาวนพดารา ทองคำ	ที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศ
13. นางมัลลิกา รุ่งเรือง	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรม
14. นายเสน่ห์ ฉายอรุณ	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรม

●คณะกรรมการชุมชน มาจากการเลือกตั้งจากชาวบ้านชุมชนบางปรอกจำนวน 15 คน ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้มีวาระการทำงาน 2 ปี มีแนว

นโยบายในการทางการพัฒนาแบบบูรณาการ ทั้งภูมิปัญญา
ดั้งเดิมและประยุกต์ใช้อย่างทันสมัยทุกด้าน รวมทั้งความมุ่งมั่น
ของคนรุ่นใหม่ รวมกับความเกาคนรุ่นเก่าจึงเริ่มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ประธานชุมชน

นางฉลวย กะเหวนาค

รองประธานชุมชน

นายสมควร เย็นเยือก

เลขานุการกรรมการชุมชน

นางนาตยา นิลโสภา

เหรัญญิก

นางสุรีย์พร อรุณรัตน์

กรรมการ

นางเยาวลักษณ์ เรืองสุวรรณ

นางยุพา อ่อนขาว

นางสมหวัง เทียงอรุณ

นางรุ่งทิพา พุ่มฉัตร

นางนางนอย ผลทอง

นางอารีย์ อังคะชัยวนิชกุล

นายถาวร มานะไธสง

นายสมักร อรุณรัตน์

นางสาวภรณ์ทิลา อรุณรัตน์

นางประทวน ยินดี

นางสาวสมร อรุณรัตน์

ชุมชนบางปรอก พื้นที่นำร่องของโครงการปฏิบัติชุมชนและ
เมืองน่าอยู่ มูลนิธิชุมชนไท โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน) ที่มีเป้าหมายหลักในการที่จะพัฒนาให้เกิดรูปธรรมการ
จัดการเมืองน่าอยู่ที่มาจากการมีส่วนร่วมของภาคีต่างๆในพื้นที่โดยการสร้าง
กลไก การประสานงานที่เกิดจากการเชื่อมโยงทุกฝ่ายผ่าน “กิจกรรม” และ
สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ สู่ระดับนโยบาย ความหลากหลาย
ของกิจกรรม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน ที่จะนำไปสู่ความเป็น “ชุมชนน่าอยู่”
เมืองปทุมธานีน่าอยู่”

เมื่อติดตามงานพัฒนาด้านต่างๆ ที่จะนำเสนอต่อไปในแต่ละบท ของชุมชน คงจะพบได้ถึงความมุ่งมั่น ตั้งใจ และ “ความท้าทายสำคัญ” ของ ชุมชน และกรรมการชุมชนในการที่จะปกป้องความเป็นชุมชนเอาไว้ให้ยั่งยืน

โครงสร้างกรรมการและที่ปรึกษาชุมชนบางปรอก

ที่ปรึกษากรรมการชุมชนบางปรอก

ประธานชุมชน

เลขานุการ
กรรมการ

รองประธาน
ชุมชน

เหรัญญิก

กรรมการชุมชนบางปรอก

ผลงานของชุมชน และทัศนะของคณะกรรมการชุมชน

● ผลงานประจำปี 2544-2547

- โล่ชุมชนดีเด่นประจำปี 2544 จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ชุมชนดีเด่นประจำปี 2545 จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ชุมชนดีเด่นประจำปี 2546 จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ชุมชนดีเด่นประจำปี 2547 จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- เป็นชุมชนนำร่องโครงการเมืองน่าอยู่ มูลนิธิชุมชนไท ปี 2547

● ผลงานประจำปี 2548-2550

- โล่ชุมชนดีเด่นด้านวัฒนธรรมประจำปี 2548
จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ชุมชนดีเด่นด้านสิ่งแวดล้อมประจำปี 2548
จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ชุมชนดีเด่นด้านชุมชนเข้มแข็งประจำปี 2548
จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุน
สิ่งแวดล้อมโลกปี 2548
- ได้รับกองทุนแผ่นดินแม่ 12 สิงหาคม 2549
- เป็นชุมชนยุติธรรมอาสา กระทรวงยุติธรรม
จังหวัดปทุมธานี ปี 2549
- เกียรติบัตรแกนนำวิทยากรเศรษฐกิจพอเพียง 2549
- โล่ชุมชนดีเด่นประจำปี 2549 จากเทศบาลเมืองปทุมธานี
- โล่ “คนอาสาหัวใจทองคำ” จาก TITV ปี 2549
- เป็นชุมชนเข้มแข็ง(โครงการนำร่อง) กระทรวงยุติธรรม
จังหวัดปทุมธานี ปี 2550

- เป็นชุมชนนำร่องโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อม
โดยองค์กรชุมชน สถานทูตเดนมาร์ก ปี 2550
- เป็นชุมชนอาสาเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดปทุมธานี
- เกียรติบัตร หนึ่งคนดี หนึ่งตำบล
- หอสมุดเรือประจำชุมชน
- หอจดนตรีไทย
- สนามเด็กเล่น เครื่องเล่น

ทัศนคติความคิดของประธานชุมชน : ฉลวย กะเหวนาค

ดิฉันอยู่ชุมชนนี้มากกว่า 30 ปี มีแนวความคิดที่จะร่วมพัฒนาชุมชน จึงเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในช่วงแรกๆ ที่สามีดิฉันเป็นคณะกรรมการชุมชนเห็นว่า กิจกรรม แผนงานที่เสนอสู่การทำงานดูมันทำไม่ได้ตั้งใจจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาด้วยตนเอง จึงสมัครลงเลือกตั้งตำแหน่งประธานชุมชน ด้วยในขณะนั้น อายุประมาณ 38 ปี ในขณะทำงานแรกที่มีความคิดเรื่องของการพัฒนา คนในชุมชนให้เกิดความสามัคคี แต่พอมาทำจริงมันกลับดูเป็นเรื่องยาก ด้วยเหตุผลที่อายุยังน้อย ความเชื่อมั่นจึงมีน้อย จึงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพ การพัฒนาคนเป็นเรื่องยากที่สุด มุมมองแตกต่างกัน คณะกรรมการในสมัยนั้นต้องเชิญมาเป็น แต่คนทำงานจริงๆ มีไม่กี่คน จากการพัฒนา พัฒนาชุมชนมีประสบการณ์จึงเรียนรู้ว่าการพัฒนา ควรนำเรื่องใดมาก่อนหลัง ตามความสำคัญและความต้องการของชุมชน แต่ยังคงเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การพัฒนาชุมชนของ ตนเองคือ ให้คุณประโยชน์แก่ชาวบ้านก่อน พร้อมทั้งต้องพัฒนาชุมชนไปด้วย ก็คือ เรายึดจิตใจแต่ละคนเป็นหลัก ตั้งแต่พัฒนา มา มีทั้งเรื่องกลุ่มแม่บ้าน รณรงค์ชุมชน กลุ่มเยาวชน สร้างห้องสมุดเรือ กิจกรรมยาเสพติด และ สิ่งแวดล้อม

สำหรับการทำงานพัฒนาชุมชนมา นับว่า โชคดีที่ได้ท่านรองปลัดเกรียงไกร ใจแสนและคุณศศิวรรณ ภูสวาท ผู้อำนวยการสวัสดิการ เป็นผู้คอยส่งเสริมสนับสนุนในการทำงานจนได้รับรางวัลชุมชนเข้มแข็ง ในปีแรก ที่ทำงาน พ.ศ. 2544 และได้รับ รางวัลชุมชนดีเด่นปี 45-49 มีการพัฒนา และทำกิจกรรมตลอดทั้งปี ทุกๆ ปี เมื่อปี พ.ศ.2547 เริ่มคิดเรื่องห้องสมุด

เพื่อเยาวชนทั้งสองท่านพาไปดูงาน
ที่ตลาดสามชุก ประมาณเดือน
มีนาคม 2547 จึงได้รู้จักกับมูลนิธิ
ชุมชนไท เมื่อได้พูดคุยกันในวันนั้น
จึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้าง

เมื่อกลับมา มีการประชุมกัน

ระหว่างกรรมการชุมชน จึงตกลง

สร้างทันที โดยของบสนับสนุนจากทางเทศบาลก็ไม่ได้จัดสรรไว้ แต่เรามีความ
มุ่งมั่นที่จะทำ จึงใช้ระบบเรียไร จัดกิจกรรมรวมกัน กำไรกองทุน จึงสำเร็จ
ขึ้นมาได้ นับเป็นก้าวแรกที่ทำงานแล้วเห็นในรูปธรรม และเป็นที่ยอมรับ
ของคนทั่วไป จึงเป็นกำลังใจให้ดิฉันคิดทำการอื่นๆ ต่อมาเรื่อยๆ ถึงแม้จะ
ยังไม่ถึงงบประมาณอยู่ในมือ แต่ถ้ามคิดจะทำกิจกรรมอะไรก็สามารถวางแผน
ได้ ด้วยจุดมุ่งหมาย งบประมาณอยู่ปลายทาง ผลงานขึ้นสำคัญ คือ
เรื่องสิ่งแวดล้อม จากการที่ได้อุ้จักมูลนิธิชุมชนไท ผู้ที่คอยให้คำปรึกษา
มาตลอด จัดหางบประมาณพร้อมทั้งพาศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้น
ในหมู่คณะกรรมการ จึงบังเกิดผลให้ทางเราเขาจ้างงานด้านสิ่งแวดล้อม
เรื่องนำหมักชีวภาพ และถังดักไขมัน

ด้วยเหตุที่มีอุปสรรคในเรื่องนี้อยู่ตลอด จึงทำให้เกิดแนวคิดเรื่องถัง
ดักไขมันถึง 5 แบบอย่าง แนวคิดก็คือ ต้องการรู้ว่าแบบไหนใช้อย่างไร
แบบไหนควรอยู่พื้นที่อย่างไร ปัจจุบันจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทั้งใน
และนอกประเทศ พร้อมทั้งสามารถอธิบายได้เป็นเรื่องราวของความเป็นมา
ของถังดักไขมัน

ความรู้ ความสามารถ สิ่งดีๆ เหล่านี้บังเกิดขึ้นเมื่อมูลนิธิชุมชนไท
ให้โอกาสชุมชนเราทำงาน จนก้าวมาสู่งบประมาณของสิ่งแวดล้อมโลก
สิ่งแวดล้อมจังหวัด ยุทธศาสตร์จังหวัด ขอขอบคุณตัวแทนมูลนิธิชุมชนไทที่
สามารถทำให้ชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

ปทุมธานีท่ามกลางกระแสการพัฒนา

ศรินทร์พร พุ่มมณี มุลินนิทุมชนไท

วิวัฒนาการความเป็นเมืองของสังคมไทย เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคม ที่เน้นการสร้างความสำเร็จที่ศูนย์กลางในทุกด้าน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างสองภาคการผลิตทรัพยากรถูกนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยเพื่อสร้างความเจริญให้กับเมือง ผู้คนจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาสู่เมืองเพื่อแสวงหาความอยู่รอด ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความหลากหลายของผู้คน เชื้อชาติ อาชีพ สถานภาพและทัศนคติ กลายเป็นเบ้าหลอมของการบูรณาการทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลายให้สามารถอยู่ร่วมกันได้

ความเป็นเมืองของปทุมธานีเองก็ไม่สามารถหนีสภาวะ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพราะเมืองปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับ กรุงเทพมหานคร การขยายตัวของการพัฒนาที่ล้นปามาจากเมืองหลวงได้ สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับจังหวัดปทุมธานีอย่างรวดเร็ว ซ้อนทับลงบน วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาของชาวมอญที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์สำคัญ ที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน

วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ถือปฏิบัติ กันมาและเป็นหลักประกันความอยู่รอดร่วมกันของกลุ่มคนมอญ ได้แก่ การแห่หางหงส์ สงกรานต์ งานเขาพระพรหม ตลอดจนการเล่นและงาน ประเพณีอื่นๆ ที่เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่มา อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งการขยายตัวของการพัฒนาได้เริ่มแผ่เข้ามาสู่เมือง ที่มีความสงบร่มเย็นแห่งนี้

การพัฒนาสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองของปทุมธานี อย่างรวดเร็วและทวีความเข้มข้น ขึ้นเรื่อยๆ คือ การสร้างศูนย์การค้าขนาดใหญ่บริเวณรังสิต การสร้างหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมาก ประกอบกับแนวทาง

การพัฒนาที่กำหนดให้จังหวัดปทุมธานีเป็นเมืองแห่งการศึกษา การพัฒนาที่อยู่อาศัย พื้นที่ทางอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ปทุมธานีก้าวเข้าสู่ภาคการผลิตสมัยใหม่ ที่ผู้คนต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด จนละเลยสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นที่เคยเป็นหลักประกันในการอยู่รอดร่วมกันของผู้คนเชื้อสายมอญ การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลให้เกิดความไม่สบายใจของกลุ่มคนที่ยังคงมีสายสัมพันธ์ร่วมกันอยู่ทั้งที่เป็นผู้หญิง ผู้ชาย เป็นเครือญาติ และเป็นชาวชุมชนด้วยกัน

การรวมกลุ่มกันพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาได้นำไปสู่การร่วมกันคิดเพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาให้กับท้องถิ่น โดยเริ่มต้นจากการทำกิจกรรมขนาดเล็กในชุมชนบางปรอกที่ชาวชุมชนนำเรือที่ถูกรื้อทิ้งมาจัดทำเป็นห้องสมุดเพื่อให้เยาวชนมีที่อ่านหนังสือ การทำกิจกรรมกับเยาวชน การรวมใจกันรักษาคคลองให้มีสภาพตามธรรมชาติเพื่อที่ชาวชุมชนที่อาศัยอยู่สองฝั่งได้ใช้ประโยชน์ การฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวบ้าน การบำบัดน้ำเสีย การเริ่มต้นจากการทำกิจกรรมเล็กๆ ภายในชุมชน ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านว่าตนเองมีศักยภาพที่จะนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนและท้องถิ่นตามแนวทางที่ชุมชนเป็น ผู้กำหนด

ความเชื่อมั่นในพลังของการเปลี่ยนแปลง นี้ได้แสดงออกผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์ของการทำงานสู่ชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ความเชื่อมั่นของ ชาวบ้านทำให้กระบวนการพัฒนาตามแนวทางที่ชาวบ้านกำหนดสามารถพัฒนาไปสู่การทำการกิจกรรมที่ใหญ่ขึ้นโดยการร่วมกับวัฒนธรรมของจังหวัดปทุมธานี จัดงานฟื้นฟูวัฒนธรรมชาวมอญขึ้น งานมอญถวายเป็นบุญตลอดจนการขยายแนวทางและ

เครื่องมือในการบำบัดน้ำเสียสู่ชุมชนอื่นเป็นงานที่ชาวบ้านขยายพลังความเชื่อในการมีส่วนร่วมการจัดการท้องถิ่นออกสู่ระดับเมืองและขยายเครือข่ายของความสัมพันธ์ออกไปอย่างกว้างขวาง

การดำเนินโครงการเมืองน่าอยู่เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมเมืองแบบใหม่ที่ก่อให้เกิดความ

เปลี่ยนแปลงให้กับชาวบ้านเมืองปทุม กล่าวได้ว่า กระบวนการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของปทุมธานี ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในโครงการที่สร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในความคิดของชาวบ้านในชุมชนที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของเมือง

ความรู้ที่เกิดจากการทำงานจึงมีผลกระทบที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งต่อคนในชุมชนโดยรวม ด้วยการเข้าร่วมในกระบวนการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความรู้ใหม่พร้อมกับการรับรู้ตัวตนสัมพันธ์อยู่กับพื้นที่เมืองที่มีกลุ่มคนหลากหลายและเกิดความสัมพันธ์แบบใหม่กับกลุ่มคนที่มากขึ้น

การได้รับความรู้แบบใหม่ทำให้ชาวบ้านได้สร้างกลุ่มแบบใหม่ขึ้นเป็นการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ด้วยการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ชาวสารความเคลื่อนไหวต่างๆ แบบไม่เป็นทางการ มีที่ปรึกษาปรับทุกข์ช่วยกันหาทางออก ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานและเป็นการกำลังใจให้แก่กันซึ่งเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้มีส่วนอย่างสำคัญในการสนับสนุนให้ชาวบ้านสามารถทำงานอยู่ได้ เป็นการสร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านกล้าออกมาสู่พื้นที่งานพัฒนาเพื่อส่วนรวมมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของชาวบ้านในชุมชนที่เมืองปทุมธานีได้เรียนรู้กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อการมีชีวิตอยู่ร่วมกับความเป็นเมือง

ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความตระหนักถึงสิทธิของชุมชนที่มีสิทธิในการร่วมกำหนดความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่อยู่ของตน

ปทุมธานีท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่ขาดความใส่ใจต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและวิถี การดำเนินชีวิตที่ดีของผู้คน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านจึง เป็นก้าวสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชุมชนและความ เป็นเมือง เป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในความหมายของชาวบ้าน ที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเมืองที่ พวกเขามีส่วนร่วมในการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์เพื่อสร้างความเป็น เมืองน่าอยู่ที่ยั่งยืน

บทเส้นทางพัฒนาชุมชนน่าอยู่ เมืองน่าอยู่

ชุมชนบางปรอก จ.ปทุมธานี

อานาจ จันทร์ช่วง มูลนิธิชุมชนไท

เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองแนวใหม่ ที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างกระบวนการการพัฒนาเมือง เพื่อการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของท้องถิ่น ให้เกิดรูปธรรมของการจัดการเมือง เกิดกลไกการประสานงาน การวางแผนการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเกิดองค์ความรู้การพัฒนาเมืองที่ยกระดับสู่นโยบายการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยการศึกษาข้อมูล การกระตุ้น ประสานเชื่อมโยง สนับสนุนทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนรวมในการทำเมืองให้น่าอยู่ร่วมกัน รวมทั้งเสริมการเรียนรู้ทางกลางการปฏิบัติงานร่วมกันอันนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของเมือง

โดยริเริ่มจากกิจกรรมเล็กๆ สู่การขยายผลในวงกว้าง เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน บนแนวทางสำคัญ คือชุมชนต้องเป็นแกนหลัก ต้องเกิดจากพื้นฐานข้อมูล ข้อเท็จจริงในพื้นที่เป็นสำคัญการประสานงาน การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนา ประสานผลประโยชน์กับทุกคนที่เป็นธรรม ทั้งถึงและสมดุล รวมถึงการพัฒนาต้องเป็นองค์รวม ต่อเนื่อง จากล่างขึ้นบน เพื่อเกิดพลังการมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชนและเมืองน่าอยู่

รู้จักชุมชนได้อย่างไร

โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ มูลนิธิชุมชนไท ได้เปิดโลกการเรียนรู้ของผมใน การทำงานพัฒนาเมืองซึ่งเป็นงานที่ยากด้วย เป็นโครงการ ที่มุ่งเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนทุกภาคส่วน ในชุมชนและเมือง ซึ่งผมขอเล่าประสบการณ์เท่าที่มีโอกาสลงไป

ทำงานพื้นที่ชุมชนบางปรอก เทศบาลเมืองปทุมธานี เมื่อประมาณเดือน
กุมภาพันธ์ 2547 ผมได้มีโอกาสลงพื้นที่ ชุมชนบางปรอก ศึกษาข้อมูล
เพื่อการพิจารณาเสนอเป็นชุมชนนารองของโครงการฯ

การเดินทางครั้งแรกไปชุมชนนี้ก็ไม่ยากครับ หากเริ่มต้นจาก
กรุงเทพฯ มาตามเส้นทางพหลโยธิน-รังสิต ลงรถเมล์ปลายทางตรงตลาด
รังสิต เดินเข้าไปในตลาด ประมาณ 50 เมตร จะพบกับรถเมล์ สาย
รังสิต-ปทุมธานี มีรถออกทุก 15 นาที นั่งไปจนถึงสุดสายลงตรงตลาดสด
เทศบาลเมืองปทุมธานี เดินเล่นบริเวณตลาดสดเทศบาลยามบ่ายจะมี
ร้านค้ามากมาย บริเวณถนนเลียบริมแม่น้ำเจ้าพระยาจะเห็นเป็นกลุ่มเมืองเก่า
จากการสังเกตเห็นว่า มีสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ เช่น ศาลหลังเก่า ศาลา
กลางหลังเก่า จวนผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเก่า(สุขศาลา) เดิน
เรื่อยไปถึงวัดหงส์(วัดหงส์ปทุมวาส)ซึ่งเป็นวัดมอญ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ
เจ้าพระยา เป็นเขตอภัยทาน แหล่งท่องเที่ยวของชาวปทุมธานี

“พี่ๆ บางปรอกไปทางไหน?” ผมได้รับคำตอบสั้นๆ ว่า “เดินตรง
เข้าไปเลยครับ” ผ่านพื้นที่บ้านเรือนที่สงบ ร่มเย็น จุดนัดพบบริเวณลานไทร
(ต้นไทรอายุกว่า 100 ปี) เป็นที่รวมใจของชุมชน ซึ่งบริเวณลานต้นไทรนี้เอง
เป็นจุดเริ่มต้นของผมและชาวบ้านชุมชนบางปรอกได้รู้จักกันมากขึ้น
เพราะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระดมความคิดเห็น ปรัชญาหรือ และยังเป็น
พื้นที่ที่ชาวชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบางปรอกเป็นชุมชนชานเมือง เทศบาลเมือง จังหวัด
ปทุมธานี แต่เดิมคนในชุมชนนี้เป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญ(มอญ)
พื้นที่อยู่อาศัยปลูกบ้านเรือนยาวตลอดสองฝั่งคลองบางปรอก ลำคลองเล็กๆ
ที่ไหลลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา

กิจกรรมแรก ของโครงการฯ

จุดเริ่มการทำงานกับชุมชน

กระบวนการทำงานชุมชนและเมืองนั้นมีหลากหลายแต่สำหรับผมแล้ว ภูเขาภูพานั้นเป็นเรื่องสำคัญสุด จึงได้ทำการศึกษาข้อมูลพื้นที่ บริบทของเมือง ทั้งทางกายภาพและสังคม การประสานงานชุมชนและท้องถิ่น และทำความเข้าใจต่อโครงการฯ ที่จะลงไปปฏิบัติการในแต่ละพื้นที่อย่างเข้มข้น

“การค้นหาประเด็น

สำคัญของชุมชนและเมือง” โดยเริ่มจาก กิจกรรมเล็กๆ ที่สามารถดึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่จุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนการทำงาน

จากการศึกษา ค้นหาพื้นที่นำร่องกิจกรรมที่สามารถจุดประกายที่ชุมชนบางปรอกต้องขอขอบคุณคุณอนุชิต สุวรรณ-โสภาส เจาหนาทิเทศบาล ที่เป็นสะพานการ เดินทางในครั้งนี้

กิจกรรมแรก คือ การร่วมสร้างห้องสมุดเร็ว แต่จุดสำคัญ คือ งานทำบุญเปิดตัวห้องสมุด ที่สามารถดึงเอาความร่วมมือหลายฝ่ายในเมืองมาร่วมกิจกรรม และเพิ่มเรื่องเวทีการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ชุมชนบางปรอกมาบอกเล่าให้ลูกหลานฟัง จากเวทีดังกล่าวนับเป็นกิจกรรมที่จุดประกายความสำเร็จของการทำงาน เห็นได้จาก ความมุ่งมั่นของคณะกรรมการชาวบ้าน ได้อย่างชัดเจน

ปัจจัยอีกหลายอย่างทำให้สามารถดำเนินโครงการนำร่องพื้นที่ชุมชน บางปรอกได้ อย่างเช่น เทศบาลเมืองปทุมธานี การศึกษานอกโรงเรียน เมืองปทุมธานี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี เจ้าอาวาสวัดหงส์ปทุมมาวาส ฯลฯ ให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมโครงการฯ

ที่สำคัญที่สุด คือ คณะทำงาน ชาวบ้านในชุมชนที่ให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งที่ผมนึกว่า ชาวชุมชนโดยเฉพาะแกนนำก็ยังไม่มั่นใจ ต่อคนทำงานอย่างผมเท่าใดนัก

ภาพการประชุมสัมมนา-แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ค้นหาศักยภาพแกนนำ: การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จุดเริ่มการพัฒนาด้านต่างๆ ของพื้นที่นั้น นับว่า เป็นปัญหามาก ในระยะแรก เนื่องจากจุดเริ่มการทำงานให้สำเร็จและยั่งยืน ไม่รู้จะเริ่มตรงไหนดี แต่สำหรับการทำงานพื้นที่ชุมชนบางปรอก ผมเริ่มจากการศึกษา ดูงาน ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้กิจกรรมที่สำเร็จ พัฒนาการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ศึกษากิจกรรมรูปธรรมที่หลากหลาย จะเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนา การทางความคิด และแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชนและเมือง ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาเมืองได้อย่างแท้จริง

การสนับสนุนกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ชุมชน บางปรอก เกิดจากการศึกษาดูงานอย่างจริงจัง และนำมาปรับใช้ในการ แก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนไว้อย่างมากมาย แต่ผมจะเล่าประสบการณ์การ ดูงานสู่กันฟังบางเรื่องที่น่าสนใจ

เรื่องนี้เกิดเมื่อประมาณเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2548 คณะศึกษาดูงานจำนวน 1 คณะประกอบด้วย จำนวน กว่า 40 คน เดินทางไปดูงาน การพัฒนาคลองแม่ข่า การจัดการธนาคารขยะ และการพัฒนาที่อยู่อาศัย จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นการศึกษาดูงานต่างจังหวัดร่วมกันครั้งแรกของโครงการฯ กับชุมชนบางปรอก สิ่งที่ได้นับชมชุมชนบอกว่า การดูงานครั้งนี้ได้เนื้อหาสาระ และจุดประกายความคิดได้มากที่สุดเท่าที่มีการดูงานมา ถึงแม้จะต้องนอนวัด กำหนดการที่ยาวเหยียด และยังกลับมาสรุปงานทุกวัน การศึกษาดูงานเป็น กระบวนการหนึ่งที่จะรู้จักคนทำงาน เห็นมิติความสัมพันธ์ การช่วยเหลือกัน นั้นเป็นเรื่องที่คนทำงานต้องเก็บรายละเอียดและติดตามสนับสนุนความมั่นใจ องค์ความรู้ และทดลองนำไปปฏิบัติ ลองผิดลองถูก และพัฒนาตนเอง ตลอดเวลา โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในด้านการฟื้นฟูคลองและระบบจัดการน้ำเสียรายครัวเรือน (ต้นทาง) ที่ได้ศึกษาเรียนรู้มา

อีกหนึ่งเรื่อง เป็นการสัมมนา และการศึกษาดูงานพื้นที่โครงการฯ เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร โครงการฯ เรื่อง “ฉันทสุมบุนหรี ทำไม สาเหตุ พฤติกรรม ค่านิยมของสตรีและสตรีวัยรุ่น” การรณรงค์เรื่องการลด ละ เลิกการสุมบุนหรี เมื่อต้นปี 2549 ที่จังหวัดพะเยา โดยลงพื้นที่ โครงการบ้านและร้านค้าปลอดบุนหรี ต.ท่าวังผา จ.น่าน พื้นที่ชุมชนชนบท ที่จัดการร้านค้าในชุมชนปลอดบุนหรีทั้ง

พื้นที่ เป็นความประทับใจอีกครั้งที่ได้เห็นถึงความยินดีต่อกัน
ของผู้นำชุมชน ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความ
เป็นอยู่ แต่ไม่ได้ปิดกั้นทางความคิด จากการศึกษาพื้นที่ในครั้งนั้น ชุมชน
บางปรอกได้นำองค์ความรู้และนำกลับมาปรับใช้ตามแต่สภาพของ พื้นที่และ
วัฒนธรรมได้อย่างลงตัว วิถีมี โครงการบ้านสีขาว ร้านค้าปลอดบุหรี่ ชุมชน
นำร่องบางปรอกและขยายผลย่านชุมชนเมืองอีกด้วย ถึงแม้การเดินทาง
ที่ยาวไกล แต่ความห่วงใย เชื้ออาหาร และการมีน้ำใจยังคงมีให้เห็น เป็นระยะ

เรื่องเล่าจากประสบการณ์ดูงานยังไม่หมดครับ ยังมีการศึกษา
ดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชุมชนบางปรอก เครือข่ายเมืองน้ำอ้อย
ปทุมธานีในพื้นที่ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำถังดักไขมันในราย
ครัวเรือนของชุมชนคลองสวน รังสิต ปทุมธานี การดูงานการจัดการ
สิ่งแวดล้อม ถังดักไขมัน น้ำยาชีวภาพ ของชุมชนแหลมรุ่งเรือง จ.ระยอง
เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน เพื่อการแก้ไขปัญหาน้ำเสียของชุมชน
รวมทั้งประเด็นรูปธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ในพื้นที่ต่างๆ เช่น การศึกษา
ดูงานการจัดการสิ่งแวดล้อมโรงเรียนเทศบาล พัทยา ชลบุรี การศึกษา
ดูงานการจัดการสิ่งแวดล้อมโรงเรียนหนองตะเกรา อ.แกลง จ.ระยอง
การศึกษาดูงานการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมเครือข่ายบ้านมั่นคง จ.อุดรธานี
การศึกษาดูงานการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมคลองคูตะเภา อ.หาดใหญ่
จ.สงขลา การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายแม่หญิงลาว
ประเทศลาว

จะเห็นฐานความคิดสำคัญของงานพัฒนาน้ำในพื้นที่เครือข่ายชุมชนเมือง
ปทุมธานี และรูปธรรมของกิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นของชุมชน
บางปรอกแล้วนะครับ

สรุปบทเรียนเพื่อก้าวต่อไป

จากการทบทวนบทเรียนการศึกษาดูงานร่วมกันของชุมชน พุดคุยกันครับว่า กระบวนการศึกษาดูงานในแต่ละพื้นที่ ที่จะทำให้ คนทำงานได้นำองค์ความรู้กลับมาใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด จะต้องมีการ ประชุมทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์เป้าหมาย และมีการสรุปงาน ทุกครั้ง ทั้งนี้ เพื่อให้เห็น และค้นพบศักยภาพของตนเอง เกิดกำลังใจ ความตั้งใจ มั่นใจ ภูมิใจในสิ่งที่ทำ และยังสามารถกลับมาได้คนทำงานพัฒนา ชุมชน แก่นนำ ร่วมกันที่หลากหลายเพิ่มขึ้นด้วย

เครื่องช่วยพันธมิตรรณรงค์เสริมความเข้มแข็งของชุมชน

อำนาจ จันทรวง มูลนิธิชุมชนไท

เครือข่ายพันธมิตรนับเป็นเงื่อนไขสำคัญของการทำงานกับชุมชนและเมืองที่ผมคิดว่า เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะทำให้สามารถดำเนินโครงการนำร่องสำหรับพื้นที่ได้และยั่งยืน ซึ่งก็คือ หน่วยงาน องค์กรท้องถิ่นต่างๆ ตลอดจนเครือข่ายพันธมิตรที่ควรสนับสนุน ผลักดันความเข้มแข็งของชุมชน

สำหรับการทำงานในพื้นที่ **ชุมชนบางปรอก เครือข่ายเมืองน่าอยู่ปทุมธานี** จากกิจกรรมการพัฒนาเยาวชน และสนับสนุนด้านการศึกษากับชาวชุมชนร่วมกับเทศบาลเมืองปทุมธานี ในกิจกรรม “ห้องสมุดเรือ” ที่ประสบความสำเร็จอย่างน่าพึงพอใจ ซึ่งนอกจากมีหน่วยงานต่างๆ และสื่อมวลชนทุกแขนงให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน และอีกหลายฝ่ายที่เข้ามาสนับสนุนชุมชนมอบหนังสือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์กับห้องสมุดเรือ ยังมีหน่วยงาน เช่น การศึกษา นอกโรงเรียนเมืองปทุมธานี มหาวิทยาลัยรังสิต และ หน่วยงานอื่นๆ ให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง การจัดการพลังงานทางเลือก และการจัดการน้ำเสีย ฯลฯ

เครือข่ายพันธมิตรของชุมชนที่ดูแล และเอาใจใส่สนับสนุนกิจกรรมเพื่อสนับสนุนความเข้มแข็งของชาวบ้าน ที่ผมเขียนนำเสนออาจเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น ยังมีอีกมากมายที่ไม่ได้กล่าวถึงแต่ทุกคน องค์กร หน่วยงานล้วนมีส่วนผลักดันความสำเร็จของชุมชนบางปรอกแทบทั้งสิ้น และที่จะกล่าวถึง คือ

เทศบาลเมืองปทุมธานี หน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนางานของชุมชนในประเด็นเรื่องการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม เอกลักษณ์ของชุมชนชาวมอญ และได้รับ

การยอมรับ ตลอดจน การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนเมืองและร่วมผลักดัน “งานชุมชนเล่าขาน สืบตำนานเมืองดอกบัว” จนเป็นงานประจำปีของ เครือข่ายชุมชนชาวมอญจังหวัดปทุมธานีไปแล้ว

นายไพบุลย์ หาญสวัสดิ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปทุมธานี ได้สรุป และกล่าวถึงชุมชนและเครือข่ายเมืองน่าน้อย ในงานชุมชนเล่าขาน สืบตำนานเมืองดอกบัวครั้งที่ 2 เป็นที่น่าภาคภูมิใจ และเป็นกำลังใจ สำคัญของชุมชนและเครือข่ายฯ ว่า

“ชุมชนเล่าขานสืบตำนานเมืองดอกบัว ที่ทางชุมชนบางปรอก เครือข่ายชุมชนเมืองปทุมธานี จัดขึ้นนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งที่เป็นไปเพื่อ สืบสานการถวายเป็นบำเพ็ญของคนมอญมีมาเก่าแก่มากกว่า 190 ปี เป็นที่มา ของชื่อจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน การจัดงานในครั้งนี้ยังเป็นการเชื่อม ความสัมพันธ์ของชุมชนด้วยกัน ตลอดจนความร่วมมือเครือข่ายประชาชน ความสนใจของสื่อมวลชน ซึ่ง เป็นความภาคภูมิใจในความเป็น เมืองปทุมธานี รวมทั้งการขยาย ความคิดจิตสำนึกอัน สำคัญที่จะ สืบสานศิลปวัฒนธรรมประเพณี จากรุ่นสู่รุ่น การสร้างกระบวนการ มีส่วนร่วมของ ประชาชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม ภาคภูมิใจ เป็นสิ่งดี จึงอยาก เห็นกิจกรรมในลักษณะ เช่นนี้ในระยะต่อไป”

ในงานด้านการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรมมอญของ พื้นที่ปทุมธานี ขาดเสียไม่ได้สำหรับหน่วยงานสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นทั้งแหล่งข้อมูล และสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญสนับสนุน ชุมชน ในประเด็นด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตคนมอญ สภาวัฒนธรรมฯ ได้เข้ามา ร่วมเติมเต็ม และสนับสนุนกิจกรรมที่หลากหลายของชุมชน อาทิเช่น

การแต่งตั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญของสภาวัฒนธรรม มาเป็นผู้สำรวจดูแลเรื่องของ ศิลปะโบราณ เรื่องของเมืองเก่า บ้านเก่า และอำเภอเมือง ซึ่งผู้ปกครอง ส่วนท้องถิ่น คือ ท่านนายอำเภอเมืองปทุมธานี ก็ได้ให้ความสำคัญกับ เรื่องนี้ค่อนข้างสูง

นอกจากงานด้านวัฒนธรรมของพื้นที่งานการพัฒนาพื้นที่ของ ชุมชนในประเด็นอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นงานพัฒนาเยาวชน งานจัดการ แก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ฯลฯ หน่วยงานสนับสนุน อื่นๆ ได้เข้ามา สนับสนุนให้กับชุมชน และเครือข่ายชุมชนเมืองอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็น สิ่งแวดล้อมจังหวัดปทุมธานี กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก กรมทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ศูนย์บริการการศึกษาของโรงเรียนอำเภอเมืองปทุมธานี เป็นอีก องค์กรณ์หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญและคอยสนับสนุนมาอย่างต่อเนื่อง เข้ามาร่วมการค้นหาและสนับสนุนประเด็นต่างๆ ที่จะทำงานในพื้นที่ ปทุมธานี ในประเด็นหลักของการจัดบริการการศึกษาและจัดตั้งศูนย์ชุมชน บางปรอก ณ หอสมุดเรือ เพื่อเปิดโอกาส สำหรับผู้ที่ศึกษาเรียนรู้

มูลนิธิชุมชนไท เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทหลักในการผลักดันกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมระดับชุมชนและเมือง ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโมเดลนําร่องการจัดการน้ำเสีย การรณรงค์การคัดแยกขยะ การส่งเสริมฟื้นฟูวัฒนธรรมคนมอญ ภาษามอญ ตลอดจนการประสานความร่วมมือขององค์กรชุมชน หน่วยงาน เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และร่วมผลักดันการดำเนินงานทั้งในและต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยรังสิต เป็นโครงการความร่วมมืออีกครั้งหนึ่ง โดยการเข้ามาสนับสนุน กระตุ้นวิคิด และปฏิบัติจริงในโครงการฯ บ้านสีขาว (ปลอดบุหรีและยาเสพติดทุกชนิด) โครงการฯ ร้านค้าไม่จำหน่ายบุหรี เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และครอบครัวในชุมชน เห็นความสำคัญตระหนักถึงความเป็นครอบครัว ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นมากจนเกิดการขยายผลนำไปชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง เกิดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เป็นประจำทุกปี (วันที่ 5 ธันวาคม) ทั้งนี้ในปี พ.ศ.2548 ครอบครัวที่ได้ป้ายและเกียรติบัตร จำนวน 30 หลังคาเรือน จากชุมชนบางปรอก ชุมชนในอำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอบางหลวง และ อำเภอสามโคก

จากการที่ยกตัวอย่างมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการขับเคลื่อนการทำงานคงยากกว่านี้หากขาดความร่วมมือในการประสานงาน ซึ่งนับว่าเรื่องนี้น่าสนใจมากกับการทำงานพัฒนาชุมชนและเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่าในแต่ละกลุ่ม องค์กรต่างมีจุดเด่นที่ต่างกัน เพียงแต่เรานำเรื่องดี ๆ ของเขามาเป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนจะส่งผลต่อความยั่งยืนอีกด้วย

จากคนเล็ก ๆ... คืนน้ำใสให้เจ้าพระยา

การจัดการน้ำเสีย: ภูมิปัญญา-พัฒนาชุมชน

อำนาจ จันทรวงศ์ / ฌวลย กะเหวนาค

“เมื่อพูดถึงการจัดการน้ำเสียเรามักจะนึกถึงระบบการ จัดการน้ำเสียขนาดใหญ่ การบำบัดที่ปลายทาง อาศัยการลงทุนมาก รัฐบาลหรือเอกชน ที่ทำได้จะส่งผลกระทบในวงกว้าง แต่วันนี้การจัดการ น้ำเสียเป็นเรื่องง่าย และสามารถทำให้เองได้ที่บ้าน” คุณฌวลย กะเหวนาค ประธานชุมชน บางปรอกใหญ่ขอมูล

การจัดการน้ำเสียในคลองบางปรอก ดูเหมือนเป็นภารกิจสำคัญ สำหรับชาวชุมชน เนื่องจากแต่ก่อนนี้ความเจริญยังไม่ถึงชุมชนแห่งนี้ การเดินทางคมนาคมโดยใช้เรือเป็นพาหนะ พ่อค้า แม่ค้า จะนำสินค้าบรรทุก ใส่เรือมาขายให้แก่ชาวบ้านในคลอง การพัฒนาเมืองมีความเจริญผู้คน เข้ามาอยู่อาศัยก็เพิ่มมากขึ้นประกอบกับ น้ำในลำคลองเริ่มตื้นเขิน เรือที่ใช้ เป็นพาหนะเข้าคลองไม่ได้ เทศบาลเมืองปทุมธานี จึงได้จัดทำสะพาน เลี้ยวบริเวณคลองบางปรอก กว้าง 1.2 เมตร ตลอดชุมชนเป็นเส้นทางเดินกันอยู่ ทุกวันนี้ทำให้ความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากคลองที่เปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิต ประเพณีที่อาศัยแม่น้ำลำคลองเป็นสำคัญ เช่น การจัดประเพณีตักบาตรพระร้อย กิจกรรมรำพาสาวสารถีปรับเปลี่ยนไปด้วย

ในด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนก็เกิดความเปลี่ยนแปลง น้ำใน ลำคลองเริ่มเน่าเสีย มีกลิ่นเหม็น ยุ่งชุกชุม เกิดน้ำเสียที่มาจากทั้งบ้านเรือน ฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ หมู่บ้านจัดสรร ตลาดสด และที่นา ฯลฯ ไหลลงสู่คูคลอง บางปรอกโดยตรง ปัญหาน้ำเสียของชุมชนจึงเริ่มขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

จากสถานการณ์วิกฤติน้ำเสียยิ่งเพิ่มมากขึ้น เมื่อในช่วงเดือน เมษายน พ.ศ.2547 โครงการทำประตุน้ำบริเวณปากคลองบางปรอก โดยกรมชลประทาน เพื่อเป็นประตูปิด เปิด น้ำของคลองบางปรอกและแม่น้ำ เจ้าพระยา เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูกาลน้ำหลากประกอบกับโครงการฯ

ถมคลองทำถนนของเทศบาลเมืองปทุมธานี โดยก่อสร้างถนนบล็อกคอนกรีต
ครอบคลอง(บล็อกคอนกรีต) เป็นระยะทาง 377 เมตร ตรงบริเวณทางเข้า
ด้านหน้าชุมชนทั้ง 2 โครงการฯ ต้องปิดน้ำคลองบางปรอก ส่งผลให้ระบบการ
ระบายน้ำระหว่างคลองบางปรอกกับแม่น้ำเจ้าพระยา สะดวกขึ้นทันที
ประกอบกับคลองต้องรองรับน้ำเสียที่ระบายออกจากตัวเมืองปทุมธานี
เบื้องต้นมีผู้เดือดร้อนประมาณ 150 หลังคาเรือน ใน 2 ชุมชน (ชุมชนประปา
เก่าชุมชนบางปรอก) เป็นระยะทางยาวกว่า 2 กิโลเมตร ในระหว่างการ
ก่อสร้างโครงการฯ

โจทย์สำคัญสำหรับชุมชน

และเครือข่ายชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหา

จากภาวะวิกฤติดังกล่าวเป็นแรงกระตุ้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
ในทุกระดับ ทั้งในส่วนชาวชุมชนริมคลอง และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นประเด็น
สำคัญที่พัฒนาความร่วมมือของพื้นที่ในการร่วมกันค้นหาแนวทางการแก้ไข
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่ขยายในวงกว้าง

แกนนำชุมชน : ผู้นำในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

การพูดคุยอย่างจริงจัง รวมทั้งค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำ
เสีย มีการรวมตัวและเกิดการประชุมชุมชนเพื่อค้นหาคนทำงานในพื้นที่
ชุมชนบางปรอก วัดหงส์ ประปาเก่า คลองพิบูล และบางโพธิ์ ในครั้งแรก
มีคนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมจำนวน 15 คน ซึ่งมีความเห็นร่วมกันว่าการแก้ไข
ปัญหาน้ำเสียคลองบางปรอกมีความเร่งด่วน แต่ชุมชนเองยังขาด
ประสบการณ์ วิธีการในการแก้ไขปัญหา ชาวชุมชนจึงได้รวมตัวกันเรียนรู้
ชุมชนต้นแบบของการพัฒนา รวมทั้งประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
เพื่อร่วมแก้ไขปัญหา และการพัฒนาพื้นที่คลอง

การศึกษาดูงานเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนา โดยได้ไปดูงานด้าน
 แวลลอมของชุมชนคลองส่วาน เทศบาลเมืองรังสิต จังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่
 7 สิงหาคม 2547 โดยมีแกนนำจาก 5 ชุมชน 1 โรงเรียนเข้าร่วมจำนวน
 30 คน ประเด็นหลัก คือ จุดเริ่มต้นในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
 ประสพการณ์การดำเนินงานการแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียด้วยการทำน้ำชีวภาพ
 ถังดักไขมัน ด้วยเทคนิควิธีการแบบง่ายๆ แบบชาวบ้านทำได้ ราคาถูก และ
 ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

จากนั้นแกนนำของชุมชน ได้มีการจัดให้มีการอบรม สาธิตการทำ
 ถังดักไขมันรายครัวเรือนและน้ำชีวภาพ เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2547 โดยมี
 แกนนำชุมชนริมคลองเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 30 คน และมีอาสาสมัคร
 ทดลองติดตั้งถังดักไขมันในครัวเรือน จำนวน 10 ครัวเรือน จุดบำบัดน้ำเสีย
 รวมของโรงเรียนวัดหงส์ เพื่อเป็นต้นแบบนำร่อง รวมทั้งการพัฒนา
 ประสิทธิภาพการดักไขมัน ในระยะแรกได้รับการสนับสนุนจากเทศบาล
 เมืองปทุมธานี ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อ.เมืองปทุมธานี และ
 มูลนิธิชุมชนไท

เรียนรู้วิธีการจัดการ

แม้จะเป็นวิกฤติการณ์ที่น่าเสียใจ แต่ส่วนหนึ่งก็ส่งผลให้เกิดโอกาส
 อันดีในอันที่จะทดสอบความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่ายชุมชน

ในการจัดการปัญหา กระบวนการพัฒนา แก๊ส และพื้นฟูคลอง เริ่มมีการกล่าวถึงทั้งชุมชน และเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการจัดการแก๊สปัญหาโดยภูมิปัญญาของชุมชน ได้ริเริ่มขึ้น เริ่มต้นจากการสำรวจสถานการณ์สิ่งแวดล้อมคลองบางปรอก พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเรื่องปริมาณน้ำเสียที่มีมากขึ้น สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่า การตรวจคุณภาพน้ำ ปลาในคลองตาย จึงประสานงานจัดประชุมร่วมกันวางแผนงานในการร่วมกันจัดการปัญหา ทั้งนี้มีภาคีในท้องถิ่นที่เข้ามาให้การสนับสนุน เช่น โครงการปฏิบัติการชุมชน และเมืองน่าอยู่ การศึกษานอกโรงเรียน อ.เมืองปทุมธานี เทศบาลเมืองปทุมธานี เครือข่ายสิ่งแวดล้อมกรุงเทพฯ/ปริมณฑล กรมพัฒนาที่ดินจังหวัดปทุมธานี สิ่งแวดล้อมภาค 6 นนทบุรี

จากนั้นชาวชุมชนจึงได้จัดทำแผนทำการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งเป็นวิธีที่ทำได้ง่าย ลงทุนต่ำ ทำเองได้ โดยมีการสำรวจปริมาณน้ำในคลอง พบว่า คลองบางปรอกในบริเวณชุมชนบางปรอก มีปริมาณน้ำในคลอง ประมาณ 20,000 ลูกบาศก์เมตร (m^3) โดยคิดจากความยาวคลองบางปรอกช่วงชุมชนบางปรอก) 1,000 เมตร คลองกว้าง 10 เมตร และความลึก 2 เมตร ดังนั้นแนวทางการจัดการปัญหาน้ำเสียอย่างง่าย โดยใช้น้ำหมักชีวภาพเพื่อการบำบัดน้ำเสีย ในอัตราส่วนที่ใช้น้ำหมักชีวภาพ 1 : 2,500 ลูกบาศก์เมตร (m^3) เพื่อหาปริมาณการใช้น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งปริมาณน้ำหมักที่ใช้ต่อครั้ง ประมาณ 5,000 ลิตรเดือนละ 2 ครั้ง โดยการสนับสนุนแนะนำเชิงเทคนิค จากมูลนิธิชุมชนไท สามารถจัดการน้ำเสียของคลองบางปรอกโดยใช้น้ำชีวภาพ เกิดกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ในการจัดทำและติดตามอย่างต่อเนื่อง

งาน “บางปรอกร่วมใจคืนน้ำใสให้เมืองปทุม” จึงถูกกำหนดขึ้น

คนเล็กๆ ร่วมกันสร้างคืนน้ำใสให้เจ้าพระยา

กิจกรรมในระดับความร่วมมือของเมืองจึงเกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาสิ่งแวดล้อมน้ำเน่าเสียคลองบางปรอก นับเป็นกิจกรรมที่สร้างพลังให้ชุมชนนำเสนอภูมิปัญญา(การจัดการน้ำเสียโดยธรรมชาติ) สู่การเปลี่ยนแปลงความคิดคนทำงาน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ของเมืองปทุมธานี

งาน“บางปรอกร่วมใจคืนน้ำใสให้เมืองปทุม” ถูกจัดขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 24 ตุลาคม 2547 ณ บริเวณคลองบางปรอก ชุมชนบางปรอก อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เป็นกิจกรรมการเทน้ำหมักชีวภาพที่ได้รับความสนใจจากเครือข่ายชุมชนและเมือง จำนวนกว่า 300 คน

ในงานเป็นการสร้างสร้างความร่วมมือ ของชุมชนคนเมืองเครือข่ายชุมชน องค์กรหน่วยงาน เพื่อร่วมกันการแก้ไขปัญหาน้ำเสียคลองบางปรอก โดยใช้น้ำชีวภาพบำบัดงานครั้งนี้ได้รับเกียรติจากนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองปทุมธานีมาเป็นประธานเปิดงาน และร่วมกิจกรรมเทน้ำหมักชีวภาพลงคลองบางปรอก จำนวน 5,000 ลิตร เพื่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นจุดประกายสำคัญของชุมชนอย่างเป็นทางการ และติดตามบทพิสูจน์ร่วมกันในพลังการแก้ปัญหาของชุมชน

อาจนับได้ว่า กิจกรรมนำร่องด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยชาวชุมชนกิจกรรมแรกๆ ของเมือง

กิจกรรมในครั้งนี้ก่อให้เกิดความร่วมมือหลายฝ่าย เช่น เทศบาลเมืองปทุมธานี ศูนย์บริการการศึกษาของโรงเรียนอำเภอเมืองปทุมธานี วัดหงส์ปทุมवास โรงเรียนวัดหงส์ กรมพัฒนาที่ดินปทุมธานี สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 6 นนทบุรี มุนิธิชุมชนไท พี่น้องชาวชุมชนในเขตเทศบาลจำนวน 21 ชุมชน รวมทั้งภาคีฯ อื่นๆ เพื่อนพันมิตรจากเครือข่ายสิ่งแวดล้อมคลองกรุงเทพ เครือข่ายสิ่งแวดล้อม จังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง เป็นต้น

“บนความสงสัยของชาวบ้านที่ว่า มันจะแก้ไขจริงหรือ จะได้อะไรมากมาย ทางพวกเราก็ไม่เชื่อหรือกว่า น้ำชีวภาพที่เราหมักด้วยพืชผักผลไม้แล้วใช้กากน้ำตาลผสม ใช้เวลาหมักประมาณ 1 เดือน แล้วเอามาเทลงคลอง มันจะใช้ได้หรือไม่เมื่อมันเป็นแค่น้ำผัก แล้วมันไม่มีสารอะไรเลยแล้วจะช่วยแก้ไขได้จริงหรือไม่”

จากกิจกรรมครั้งนั้น เป็นทั้งบทพิสูจน์ศักยภาพของชาวชุมชนในการจัดการน้ำเสียของชุมชนเองและการพิสูจน์ความตั้งใจจริงของคณะกรรมการในการพัฒนา ความร่วมแรงร่วมใจในการแก้ปัญหาด้านอื่นๆ ของชุมชนต่อไป

สัปดาห์แรกผ่านไป หลังจากเทน้ำหมักชีวภาพ สภาพน้ำเริ่มมีความเปลี่ยนแปลง น้ำเสียที่เคยมีกลิ่นเหม็นเน่า กลับไม่มีกลิ่นเหม็น และสีของน้ำเริ่มใสขึ้น

จากการเปลี่ยนแปลงในระยะแรกที่เห็นผลชัดเจน จึงเป็นแรงผลักดันให้ชาวชุมชนทำการบำบัดน้ำเสียด้วยน้ำหมักชีวภาพอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมต่อเนื่องยังคงดูแลการแบ่งเทน้ำหมักชีวภาพออกเป็น 10 จุด ห่างกัน 100 เมตร เทน้ำจุดละ 500 ลิตร ตลอดแนวคลอง และมีการทำน้ำหมักชีวภาพตั้งไว้ทุกๆ จุด เพื่อการบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ควรเทน้ำหมักชีวภาพ 2 สัปดาห์ต่อครั้ง ตลอดระยะเวลา 3 เดือน และหลังจากนั้น เทน้ำหมักชีวภาพเดือนละ 1 ครั้ง จนกว่าจะดีขึ้น

นั่นนับเป็นก้าวแรกของการทำเรื่องสิ่งแวดล้อม และเป็นการจุดประกายให้กับคณะกรรมการ ว่า ชาวชุมชนพวกเราสามารถทำเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ เราดูแลเรื่องน้ำได้ และก้าวต่อไปคือการบำบัดน้ำเสียก่อนไหลลงสู่คลอง

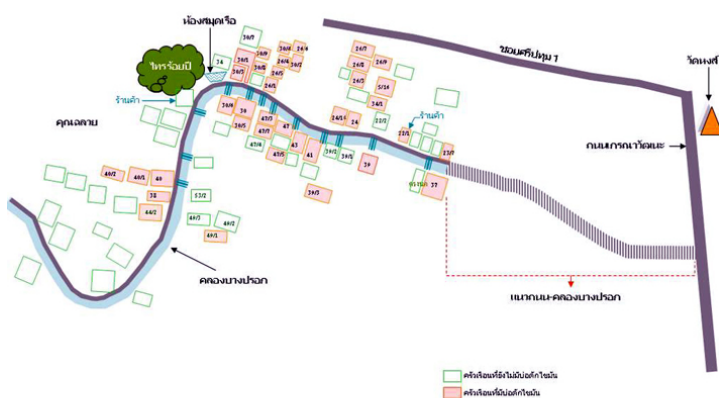
ด้วยแผนกิจกรรมเพื่อการดำเนินการดังกล่าว ชาวชุมชนบางปรอก ร่วมกับเครือข่ายชุมชนที่ใกล้เคียง ร่วมพัฒนากิจกรรม ประกอบด้วย การหมักน้ำยาชีวภาพ เพื่อการดำเนินการบำบัดน้ำเสียในคลองระยะยาว

ถึงดักไขมันในครัวเรือน:ความรับผิดชอบต่อน้ำเสียของชุมชน

นอกจากรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้ น้ำหมักชีวภาพ และเพลงคลองบางปรอก เพื่อการบำบัดน้ำเสีย ชาวชุมชนยัง ร่วมเป็นแกนหลักสำคัญในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากครัวเรือน โดยการสนับสนุน และรณรงค์ให้ชาวชุมชนจัดทำถังดักไขมันในทุกครัวเรือน เพื่อป้องกันน้ำเสียก่อนลงสู่คลอง

ฝั่งครัวเรือนที่ใช้ถังดักไขมัน ชุมชนบางปรอก

โดย ภาณุพงศ์ ใจภักดิ์. 2550

ទីបោះពុម្ពអេឡិចត្រូនិច : PointAsia.com . អាសយដ្ឋានបោះពុម្ព : ផ្ទះលេខ២៣៧ ផ្លូវលេខ១២៣៧ ភូមិបឹងកក់ ខណ្ឌដូនពេញ រាជធានីភ្នំពេញ

ถึงดักไฆมัน การบำบัดน้ำเสียของครัวเรือนก่อนปล่อยทิ้งลงสู่
ลำคลอง ที่นับเป็นเครื่องมือหนึ่งในการกรองไขมันที่ส่งผลให้น้ำดีเร็วขึ้น เป็น
เครื่องมือสำคัญที่สามารถดำเนินการได้ภายในครัวเรือน การจัดทำขึ้นเพื่อ
ป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมแม่น้ำคูคลองระยะยาว นอกจากนั้นยังเป็น
ภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่สามารถนำวัสดุอย่างง่ายมาทำ ราคาประหยัด
ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

“เราไปเรียนรู้ดูงานที่ชุมชนคลองสวนซึ่งนำเสนอการทำถังดักไขมันไต้ซึ่งกลางจาน ซึ่งรับไขมันหนัก ครั้งนั้นเราก็ทดลองนำกลับมาใช้กัน แต่ทำกันได้นาน ก็ประสบปัญหานำเอามาทิ้งนอกบ้านกันหมด เพราะมันมีกลิ่นน้ำเสียหมักหมมแฉะดินเดียวก็มีกลิ่นแล้ว รวมทั้งติดตั้งอยู่ในบ้าน เจ้าของบ้านทนกลิ่นไม่ไหว ก็เลยไม่เอากัน ยกออกมาทิ้งกว่า 30 หลัง ไม่มีใครเอาทั้งหมด”

จากครั้งนั้น กรรมการชุมชนกลับมาถกเถียงบนโจทย์ที่ว่า น่าจะริเริ่มทำถังดักไขมันที่ยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้าน จึงทดลองคิดกันว่า น่าจะนำถังออกมาไว้นอกบ้านและต่อท่อน้ำเสียทั้งหมดลงสู่ถังก่อนที่จะไหลลงสู่คลองพื้นที่ชุมชนบางปรอก เครือข่ายปทุมธานี จึงสนับสนุน และรณรงค์ให้ชาวชุมชนริเริ่มจัดทำในทุกครัวเรือน โดยปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เพื่อความมีประสิทธิภาพในการใช้งาน โดยมีรูปแบบ ถังบำบัด/ถังดักไขมันในรายครัวเรือนชุมชนบางปรอก ออกมา 5 แบบด้วยกันคือ

1. ยั่งยืน ระบบ 3 ถัง พัก กรอง เหมาะสำหรับบ้านที่ใช้จำนวนมากหรือใช้หลายครัวเรือน
2. แบบพัฒนาระบบการลักน้ำในถังเดียว เหมาะสำหรับครอบครัวเล็ก มีเนื้อที่น้อย แต่ต้องดูแลสม่ำเสมอ
3. แบบดูดซึม มีการพัก ลักน้ำ ไปตามธรรมชาติเป็นแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมซึมลงดินไปตามธรรมชาติมีระบบกรอง 2 ชั้น มีบ่อพักน้ำในตัว

เหมาะกับพื้นที่ บ้านใต้ถุนสูง น้ำท่วมไม่ถึง

4.แบบประยุกต์ เป็นระบบกรอง 2 ชั้น มีท่อพักน้ำตรงกลางไว้ เพื่อการลดน้ำลงสู่ชั้นกรอง

5.แบบประหยัด พัฒนามาจาก แบบยั่งยืน แต่ใช้วิธีการพักน้ำ 2 ครั้ง แล้วย่นขึ้นกรองออกในถังเดียว ต้องดูแล มากสักหน่อย

ถังดักไขมันแบบครัวเรือนเป็น ภูมิปัญญาที่ริเริ่มคิด และออกแบบโดย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลอง รูปแบบของ ถังดักไขมันแบบครัวเรือนจะประกอบด้วย 2 ส่วนเชื่อมต่อกัน คือ ถังพักน้ำ ซึ่งเป็นถังพลาสติก ปากถังมีตะแกรงดัก เศษอาหาร มีท่อเชื่อมระบายจาก ถังพักน้ำไปลงถังสอง คือ ถังกรองน้ำ ซึ่งมีตัวกรองต่างๆ เพื่อกรองน้ำให้สะอาด และระบายน้ำออกทางท่อระบายน้ำ ด้านล่าง

ถังดักไขมันที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า เป็นนวัตกรรมใหม่แห่งภูมิปัญญา อย่างแท้จริง ไม่เพียงรูปแบบการบำบัดจะเป็นที่สนใจ และแพร่หลายใน หลายชุมชน ในเมืองต่างๆ ทั่วประเทศแล้ว การพัฒนารูปแบบให้สอดคล้อง เหมาะสมตามภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น

“ถังดักไขมันทั้ง 5 แบบเกิดขึ้นได้จากการดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขอบถกเถียง และการทดลองทำจริง และพัฒนา ให้เหมาะกับพื้นที่ ลักษณะ แบบชุมชน” คำกล่าวของนางฉลวย กะเหวนาค

กิจกรรมดังกล่าวยังได้รับความสนใจจากเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ เกิดการขยายแนวความคิดกิจกรรมนี้ไปในหลายพื้นที่ เช่น การจัดการน้ำเสีย โดยชีวภาพ ถังดักไขมัน ชุมชนประปาเก่า ชุมชนคลองบางโพธิ์ ชุมชน ปทุมวิลเลจ ชุมชนปทุมทอง(หมู่บ้านจัดสรร) ตลอดจนงานการพัฒนาการเรียน

การสอนในโรงเรียนคลองบางโพธิ์ โรงเรียนอนุบาลปทุมธานีจนได้รับรางวัล

โครงการดีเด่นระดับจังหวัดไปแล้วนอกจากนั้นยังมีการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่เทศบาล ตำบลบางหลวง เทศบาลตำบลลาดหลุมแก้ว จ.ปทุมธานี เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชุมชนบางปรอก จึงเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน พัฒนาแกนนำในการเป็นวิทยากรชุมชน สื่อเผยแพร่ และสร้างต้นแบบในการจัดการ ปัญหาน้ำเสีย โดยชุมชนเป็นแกนหลักในระดับประเทศอีกด้วย

ที่สำคัญชุมชนบางปรอกยังต้องมีการสรุปทบทวน หาจุดบกพร่อง รวมทั้งการคิดค้นรูปแบบถังดักไขมันรายครัวเรือนใหม่ๆ โดยคำนึงถึงความยั่งยืน การใช้ประโยชน์ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของชุมชนให้มากที่สุด

ปัจจุบันชาวชุมชนย่านคลองบางปรอกติดตั้งถังดักไขมันรายครัวเรือนไปแล้ว จำนวน 45 จุด 62 หลังคาเรือน โดยการสนับสนุนนำร่องจากมูลนิธิชุมชนไท และต่อยอดของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ระยะเวลา 3 ปี คลองบางปรอกพื้น มาอีกครั้ง มีปลาให้เห็นทั่วไป สามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองได้

เป็นที่น่าภาคภูมิใจอย่างหนึ่งของชาวชุมชนบางปรอก กระบวนการเรียนรู้การจัดการน้ำเสียจากต้นทางที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชนแล้ว ยังมีการขยายผลไปในโรงเรียนอนุบาลปทุมธานี เทศบาลปทุมธานี เป็นวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น วิชาวิทยาศาสตร์ เช่นกลุ่มนักสืบสายน้ำ ที่สามารถพัฒนาถังดักไขมันแบบยั่งยืนบำบัดน้ำเสียในโรงเรียน และโครงการประกวดจนได้รับรางวัลในระดับจังหวัดปทุมธานี

เจ็ดท้าวชาล็คอก บางปรอกน้ำจืด

ถังดักไขมัน แบบจ้งจ้ง

ฉลวย กะเหวนาค/ สมควร เย็นเยือก

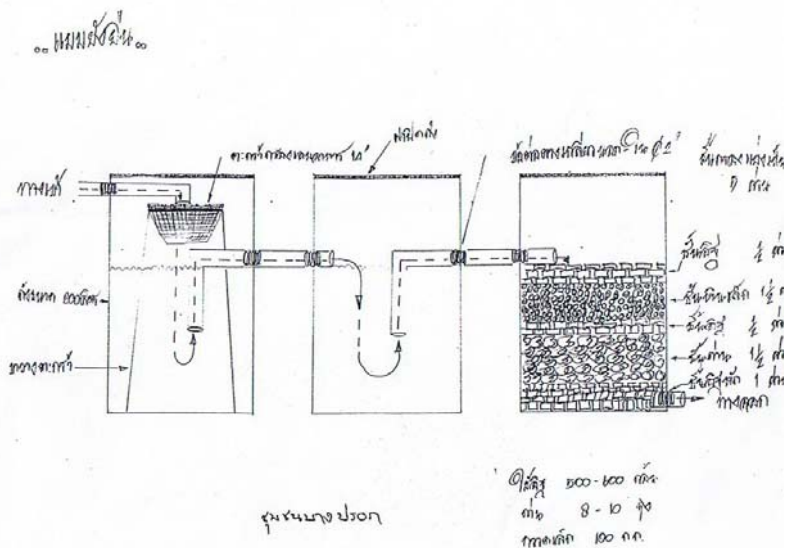
สำหรับการจัดทำถังดักไขมันแบบย้งย้ง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดทำ ถังดักไขมันที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านชุมชนบางปรอก เป็นผู้ริเริ่มพัฒนารูปแบบ ที่สามารถใช้ในระยะยาว โดยชาวชุมชนเรียกว่า แบบนี้ว่าแบบย้งย้ง อันเนื่องมาจาก ถังดักไขมันรูปแบบนี้สามารถรองรับน้ำได้ถึง 3 - 4 ครั้วเรือน ในขณะที่ใช้น้ำพร้อมกัน โดยประมาณ คนหนึ่งใช้น้ำ ต่อครั้ง 5 ลิตร จำนวน 30 คน ใช้น้ำจำนวน 150 ลิตร ถังแบบย้งย้ง 3 ถัง สามารถรองรับน้ำได้ถึง 200 ลิตรต่อครั้ง

อุปกรณ์ที่ต้องจัดเตรียม จะประกอบด้วย ถัง 200 ลิตร 2-3 ใบ ท่อพีวีซี ขนาด 2 นิ้ว 1 เส้น ข้อต่อตรง ข้ออเกลียวนอกใน ตะกร้ากรองเศษอาหาร

วิธีการทำ คือ นำถังใบที่ 1 เจาะรูขนาดท่อพีวีซี ด้านข้าง นำถังใบที่ 2 เจาะรูขนาดท่อพีวีซีด้านบน 2 ข้าง และนำถังใบที่ 3 เจาะรูขนาดท่อพีวีซีด้านบน 1 ข้าง และด้านล่างสำหรับระบายน้ำทิ้ง โดยถังใบที่ 3 จะเป็นส่วนที่ใส่ชั้นกรองน้ำเสียก่อนระบายลงสู่คลอง

หรือถ้าต้องการบอพักเพียง 1 บอก็ได้ แต่ต้องลดจำนวนการใช้น้ำ
ต่อแต่ละครั้งลงไปประมาณ 3,000 บาท

ข้อดีของระบบนี้คือ ดูแลง่าย และสามารถจัดทำได้ในบริเวณ
น้ำท่วมถึง แต่ก็ยังมีข้อเสียในแง่ของการใช้เนื้อที่การจัดทำค่อนข้างมาก
รวมทั้งการเปลี่ยนชั้นกรองจะสามารถทำได้ยาก

กังหันน้ำแบบพัฒนา

ฉลวย กะเหวนาค/ สมควร เย็นเยือก

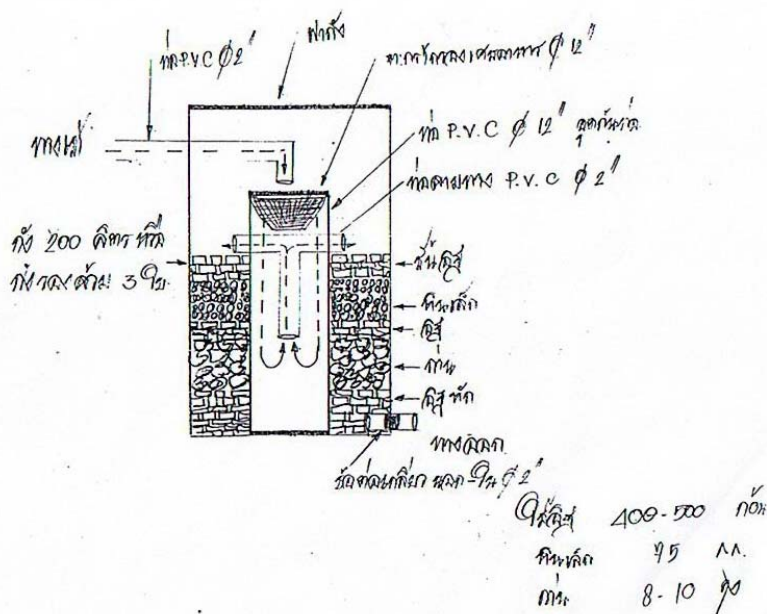
อุปกรณ์ วงซีเมนต์ 3 ใบ พร้อมฝาปิด 2 ใบ ท่อพีวีซี ขนาด 12 นิ้ว 1 เส้นยาวประมาณ 1.5 เมตร ท่อพีวีซีขนาด 2 นิ้ว 1 เส้น ตะกร้ากรองเศษอาหาร ขอตอ ของอกลีวนอก ใน ปูนซีเมนต์ ชั้นกรอง มีอิฐหัก 500 ก้อน กรวดเล็ก 2 ถุงปุ๋ย ถ่าน 10 ถุง ประมาณการค่าใช้จ่ายราว 3,000 บาท/ถึง

วิธีการทำ

- นำวงซีเมนต์ 3 วงมาซ้อนกัน ปิดกัน และรอยต่อให้สนิทให้น้ำไหลออกมาไม่ได้ และเจาะรูน้ำทิ้งห่างจากกันถึงประมาณ 5 นิ้ว แล้วนำท่อพีวีซี อกลีวนอกขนาด 2 นิ้ว ใส่ไว้เพื่อเดินท่อน้ำทิ้งไปยังจุดปล่อยน้ำ
- นำท่อขนาด 12 นิ้ว ปิดกันให้สนิท แล้วนำท่อพีวีซี ขนาด 2 นิ้ว ทำเป็นรูปตัวทีไปไว้ตรงกลางท่อ 12 นิ้ว เพื่อเป็นช่องระบายน้ำออก แบบกัลกั๊กน้ำ
- ใส่ชั้นกรองรอบท่อพีวีซี 12 นิ้ว ไปจนถึงจุดที่ท่อพีวีซีรูปตัวที โดยชั้นล่างใส่อิฐหัก ถ่าน หินเล็ก อิฐ

ข้อเสีย สามารถรองรับน้ำเสียจากครัวเรือนได้พร้อมกันสำหรับบ้าน 2 หลัง หรือ คนใช้น้ำประมาณ 6-8 คน น้ำที่กรองออกมาสามารถดูได้ด้วยตาเปล่าว่าใสสะอาดขึ้น รวมทั้งถังดักไขมันแบบนี้ไม่เปลืองเนื้อที่เป็นแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ลุ่ม น้ำท่วมถึงก็ยังสามารถใช้ได้ แต่ต้องไม่ท่วมถึงมิดถัง การเปลี่ยนชั้นกรองทำได้ยากเพราะการวางถังด้วยถังซีเมนต์

ข้อดี สามารถตั้งชั้นกรองในสุุดมาล่างได้สะดวก

ถังดักไขมันแบบทดลอง

ฉลวย กะเหวนาค/ สมควร เย็นเยือก

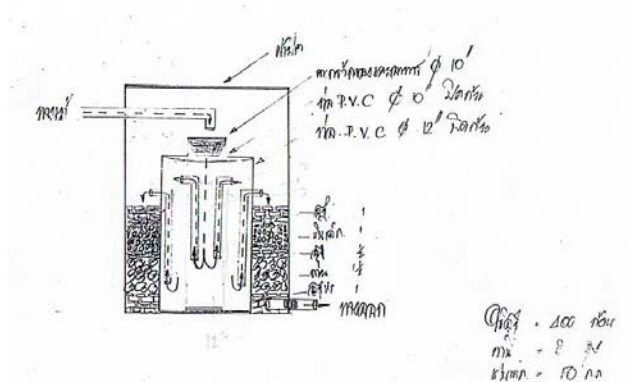
ถังดักไขมันแบบประหยัด(เนื้อที่ในการติดตั้ง)

รูปแบบนี้คิดทำขึ้นมาเพื่อร้านค้าโดยตรง เพราะเป็นการนำถังขนาดไม่เท่ากันมาซ้อนกัน แล้วใช้วิธีการลักน้ำในถังคล้ายแบบยั่งยืน แต่ใช้พื้นที่น้อยกว่า รวมทั้งไขมันจะไหลติดถึงในมากที่สุด ซึ่งต้องดูแลความสะอาดเป็นระยะๆ

ในแบบนี้เป็นระบบที่เหมาะสมกับร้านค้า เพราะร้านค้าจะมีน้ำเสียที่มีไขมันมาก และบางร้านก็ไม่มีเนื้อที่สำหรับตัวถังในแบบยั่งยืน

ข้อดีของระบบนี้คือ อาจต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น เนื่องจากท่อพีวีซีที่ซ้อนกันในราคาค่อนข้างแพง รวมทั้งไขมันที่เกิดจากร้านค้าจะมีไขมันมาก ต้องขยันดูแลรักษา

อย่างไรก็ดี รูปแบบถังไขมันแบบนี้ยังเป็นการทดลอง

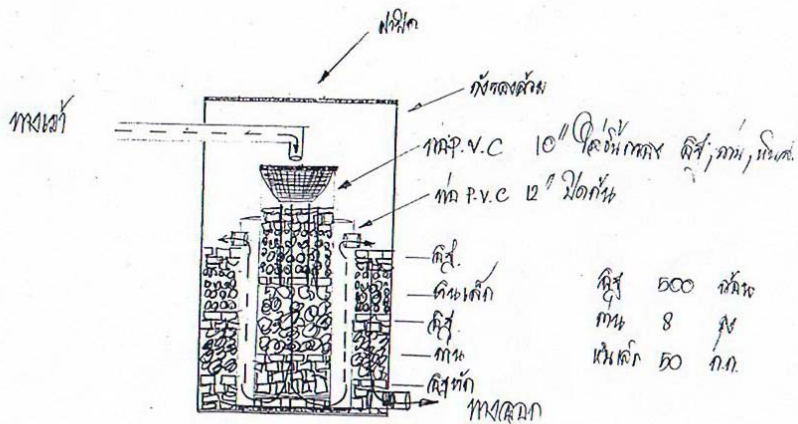
แบบประหยัด

ถังดักไขมันแบบประยุกต์

อุปกรณ์

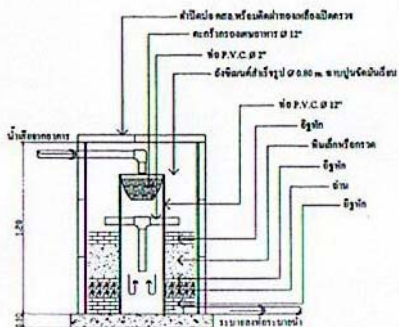
- ท่อพีวีซี 2 นิ้ว 1 เส้น
- วงซีเมนต์ 3 ถังซ้อนกันฉาบปูน
- ท่อพีวีซี 10 นิ้วยาว 1.2 เมตรปิดกั้นด้วยลวด
- ท่อพีวีซี 12 นิ้ว 1 เส้น
- ชั้นกรอง อีฐ หินกรวด ถ่าน

เป็นแบบที่ชุมชนคิดพัฒนาขึ้นจากแบบยั่งยืนเพื่อสามารถวัดคุณภาพน้ำ และต้องการทำถังดักไขมันที่มีคุณภาพด้วยระบบการกรอง 2 ชั้น ประกอบด้วย 1 ถังใหญ่ 1 ใบ ภายในประกอบอีกหนึ่งชั้น เป็นถังดักไขมันแล้วไหลลงสู่ภายนอก ซึ่งเป็นชั้นกรอง ประกอบด้วย อีฐหักชั้นล่างสุด ถ่านหัก และหินเกร็ดชั้นบน แลวนำอีฐแผ่นปิดด้านบน

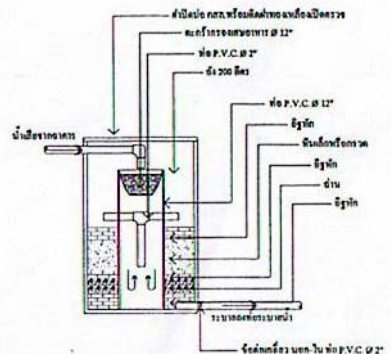

แบบประยุกต์

ความยุ่งยากในการดูแลและต้องเปลี่ยนไส้กรองเป็นประจำ
ทำให้ระบบนี้ยังเป็นเพียงแคการทดลอง

แบบบ่อคักใจมัน กรณีเป็นดัชชีมันค้ำเจ้ารูป

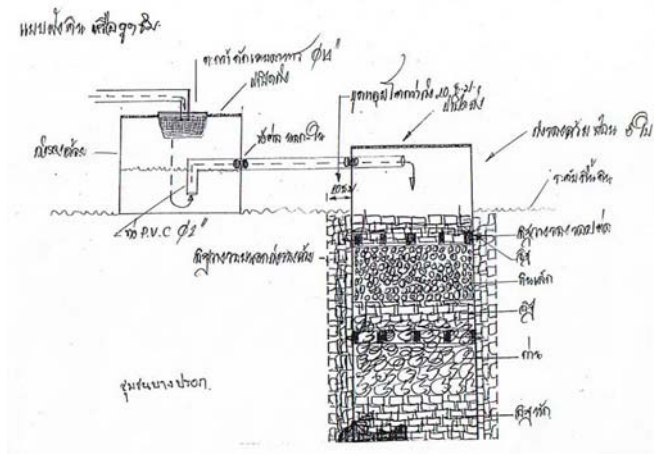

แบบบ่อนักใจมั่น กรณีเป็นถึง 200 ถึง

[illegible]

ถังดักไขมันแบบดูดซึม

ฉลวย กะเหวนาค/ สมควร เย็นเยือก

ถังดักไขมันแบบดูดซึมเป็นแบบที่พัฒนามาจาก ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนศาลาแดงเหนือ อ.สามโคก จ.ปทุมธานี ซึ่งเป็นแบบที่ทำงานและมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในชุมชนชนบท ป้องกันน้ำท่วมขังใต้ถุนบ้าน

วิธีทำโดยการฝังถังกรองลงในดินทั้ง 3 ใบ แล้วใส่ชั้นกรอง แต่ต้องมีบ่อพักน้ำก่อนที่น้ำเสียบนดินก่อนจะไหลลงสู่ชั้นกรองโดยตรงเพื่อดักเศษอาหารและป้องกันการอุดตันชั้นกรอง

โดยชุมชนทดลองทำครั้งแรกไม่มีบ่อพักน้ำ ปล่อยให้ น้ำเสียไหลลงสู่บ่อโดยตรง ทำให้ชั้นกรองอุดตันเร็ว เพราะทั้งเศษอาหาร ไขมัน จะไหลลงไป ในชั้นกรอง ต่อมาทางชุมชนจึงคิดริเริ่มวิธีแก้ด้วยการทำบ่อพักน้ำแล้วใช้วิธีการลักน้ำแล้วค่อยปล่อยลงสู่แบบดูดซึม

ข้อดีของแบบดูดซึมนี้ จะไม่เปลืองเนื้อที่ รวมทั้งด้านบนของถังสามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้ ส่วนข้อเสียก็คือ ต้องใช้ระบบนี้ในพื้นที่สูงที่ดอน ดินทราย ดินร่วน น้ำไม่ท่วมไม่ถึง

น้ำหมักชีวภาพ

สุรีย์พร อรุณรัตน์

น้ำหมักชีวภาพ หรือน้ำสกัดชีวภาพ หรือน้ำจุลินทรีย์ คือ สารสกัดธรรมชาติที่ได้จากการหมักพืชผัก ผลไม้ กับน้ำตาลในสภาพที่ไม่มีอากาศ เพื่อให้ได้กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ และยังได้สารสกัดต่าง ๆ จากผัก ผลไม้ ซึ่งผัก ผลไม้ ที่มีอยู่เราสามารถนำมาทำน้ำหมักชีวภาพได้ทั้งนั้น

น้ำหมักชีวภาพทำได้ง่าย ๆ โดยใช้พืชผัก ผลไม้ หรืออาจจะเป็นพืชสด เช่น ผักบุ้ง ผักตบชวา ต้นกล้วย ต้นมะละกอ และเศษอาหารที่เหลือในแต่ละวัน ก็สามารถนำมาทำน้ำหมักชีวภาพได้ โดยการหมักมี 2 แบบ (มูลนิธิชุมชนไท, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) ดังนี้

1. การหมักแบบแห้ง วัสดุ ผัก/ผลไม้ 3 กก. น้ำตาล 1 กก.

วิธีทำ หั่นผัก ผลไม้เป็นชิ้นเล็กๆ นำมาคลุกกับน้ำตาลให้เข้ากัน ใส่ในภาชนะมีฝาปิด โดยเว้นที่ว่างไว้ 1 ใน 3 ของภาชนะ ปิดฝาให้สนิท เก็บไว้ในที่ร่ม ตั้งทิ้งไว้อย่างน้อย 3 สัปดาห์ จึงนำมาใช้ได้ สามารถหมักต่อไปได้เรื่อยๆ ยิ่งนานยิ่งดี

2. การหมักแบบน้ำ วัสดุ ผัก/ผลไม้ 3 ก.ก. น้ำตาล 1 ก.ก. น้ำ 10 ก.ก.(10 ลิตร)

วิธีทำ นำน้ำ 10 ลิตรใส่ภาชนะที่มีฝาปิด ใส่น้ำตาล ละลายให้เข้ากัน จากนั้นนำผักผลไม้ที่หั่นเป็นชิ้นเล็กใส่ลงไป คนให้เข้ากันอีกครั้ง ใส่ในภาชนะที่มีฝาปิด โดยเว้นที่ว่างไว้ 1 ใน 3 ของภาชนะ ปิดฝาให้สนิท เก็บไว้ในที่ร่ม ตั้งทิ้งไว้อย่างน้อย 3 สัปดาห์ จึงนำมาใช้ได้ สามารถหมักต่อไปได้เรื่อยๆ ยิ่งนานยิ่งดี

หลังจาก 3 สัปดาห์แล้ว กรองเอาแต่น้ำมาใช้ ภาชนะที่เหลือสามารถใส่น้ำ และน้ำตาล ตามอัตราส่วนเดิม แล้วหมักต่อไปได้ หรือนำไปผสมดินเป็นปุ๋ยต้นไม้

ข้อสังเกต

1. ในระหว่างการหมัก จะเกิดแก๊สชีวภาพที่ได้จากกระบวนการหมัก ถ้าภาชนะหมักเป็นขวดปากแคบ ควรเปิดฝาระบายแก๊สออกเป็นระยะ เพื่อลดแรงดัน

2. ภาชนะหมักต้องเป็นพลาสติก แก้วหรือโถเคลือบ เนื่องจาก น้ำหมักชีวภาพจะมีความเป็นกรดสามารถกัดกร่อนภาชนะที่เป็นโลหะ หรือไม้ได้

3. หลังจากหมักไปแล้ว 1 สัปดาห์สามารถเปิดฝาดูได้ ถ้าสังเกตเห็นฝ้าขาวขึ้นที่ผิวน้ำและมีกลิ่นหอมหมักคอง แสดงว่าการหมัก เกิดขึ้นได้ดี

4. ถ้าสังเกตเห็นผักผลไม้สดขึ้นมาจากโรงเรือนน้ำ ต้องคอยคนให้ผักผลไม้สัมผัสกับน้ำตาลอยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นจะทำให้เกิดการเน่าเสียได้ง่าย

5. ผลไม้รสหวาน จะให้น้ำหนักชีวภาพที่มีกลิ่นหอม ถ้าใช้ผักสีเขียวหรือเศษอาหารควรใส่น้ำตาลเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เพราะจะเกิดการเน่าเสียได้ง่าย และได้น้ำหนักชีวภาพกลิ่นออกเปรี้ยว

6. ไม่ควรเปิดฝาบ่อยๆ ทุกครั้งที่เปิดต้องปิดฝาให้สนิทอยู่เสมอ และต้องเก็บไว้ในที่ร่มไม่ถูกแสงแดด ไม่ร้อนจนเกินไป (มูลนิธิชุมชนไท, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)

กิจกรรมเล็กๆ

เพื่อพัฒนาชุมชน

ห้องสมุดเรือ : ฤ-แจ้งความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน(องชุมชน อำนาจ จันทรชวง มูลนิธิชุมชนไท

ถ้าจะสรุปประสบการณ์ของชุมชนแล้ว เงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาชุมชน คือ ความสำเร็จของกิจกรรมนำร่องที่จะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ต่อไปได้ สำหรับชุมชนบางปรอก กิจกรรม “ห้องสมุดเรือ” เสมือนเป็นกุญแจสำคัญของการไขความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนเอง

เมื่อประมาณเดือนมีนาคม พ.ศ.2547 คณะกรรมการชุมชน นำโดยนางฉลวย กะเหวนาค ประธานชุมชนชนปัจจุบัน ร่วมกับ เทศบาลเมืองปทุมธานี ได้ประชุมหารือกันว่า ชุมชนน่าจะทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ทุกคนในที่ประชุมให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษา จึงได้ตกลงกันว่า ควรจะจัดตั้งห้องสมุด และพิพิธภัณฑ์ประจำชุมชนบางปรอก เพื่อให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อจะได้สอดคล้องกับการศึกษาในปัจจุบัน

เมื่อพูดถึงห้องสมุด ส่วนใหญ่เรามักจะนึกถึงตึก หรืออาคารขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะในสถานศึกษาทั่วไป แต่ห้องสมุด

ของปทุมธานีหรือห้องสมุดของชุมชน เป็น“ห้องสมุดเรือ”เรือต่อขนาดกลาง มาดัดแปลงเป็นบ้านทรงไทย

ห้องสมุดเรือนี้เป็นเรือกระแชงขนาดกลาง กว้าง 1 วาครึ่ง ยาว 7 วา ที่เจ้าของไม่ใช้ และจมไว้ในน้ำ ได้ถูกนำขึ้นมาไว้บนบกตั้งไว้บนคาน ทำเป็น เรือนไทยบนเรือ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นพิพิธภัณฑสถานอยู่ในเรือ มีสิ่งต่างๆ ตั้งไว้ให้เด็กรุ่นหลังได้รู้จัก เช่น โมแบ่งหิน หม้อสังกรานต์ ลูกคิด โบราณ ไหโบราณ ตะเกียงเก่า หม้อต่างๆ ที่ชาวอมญได้ปั้นไว้ ธนบัตรเก่า รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ อีกมาก

นอกจากนั้นอีกส่วนถูกจัดเป็น ห้องสมุดมีหนังสือหลาย ประเภท เกือบ 300 เล่ม เช่น หนังสือพิมพ์ นิทาน ตำรา กฎหมาย ศิลปะ การเมืองและศาสนา ซึ่งเรียง ไว้เป็น หมวดหมู่เพื่อให้ทุกคนได้ ศึกษา หากความรู้รวมทั้งยังมีโล่รางวัล ต่างๆ ที่ชุมชนได้รับ เกมส์ สนุกๆ สำหรับเด็กๆ

คุณฉลวย กะเหวนาค ประธานชุมชนคนปัจจุบัน เล่าให้ฟังว่า “เรือกระแชงลำนี้ เดิมเจ้าของใช้เป็นเรือบรรทุกสิ่งของไปค้าขายที่อยุธยา และเมืองอื่นที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ แต่พอถนนหนทางสะดวกขึ้น การค้าขาย ทางเรือไม่นิยมกัน เจ้าของเรือก็เลยจอดเรือไว้เฉยๆ และต่อมาก็จมเรือ เอาไว้ในคลองหน้าบ้าน คณะกรรมการจึงได้ไปติดต่อขอซื้อ เพื่อจัดทำเป็น ห้องสมุดและพิพิธภัณฑสถานของชุมชนบางปรอก แต่ก่อนที่จะนำเรือต่อดังกล่าวขึ้นจากลำคลอง ไปไว้บนบกได้ วันแรกมีคนมาช่วยเยาะเย้ยเลย แม่แต่รอกสำหรับยกของหนัก 5 ตันที่ขอยืมมาจากช่างก่อสร้างสะพาน ก็ไม่สามารถยกขึ้น พอดีมีผู้หลักผู้ใหญ่มาแนะนำว่า ให้ทำพิธีขอมาเรือ

บวงสรวงแม่น้ำนางเพื่อเชิญเรือขึ้นบกก่อนแล้วค่อยยกขึ้น ซึ่งพวกเราก็ปฏิบัติตาม ปรากฏว่าสิ่งที่ไม่น่าเชื่อก็เกิดขึ้น ไม่ทราบว่าเป็นประชาชนมาจากที่ไหนเป็นจำนวนน้อย ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ คนเฒ่า คนแก่ ได้มาพร้อมกันที่ลานต้นไทรเต็มไปหมด ดูแล้วน่าปลื้มใจในความสามัคคีของชาวชุมชนบางปรอก เมื่อถึงเวลา ได้จัดขบวนบอกแม่น้ำนางเรือ เพื่อขอเชิญท่านขึ้นมาอยู่บนบก เชือกที่ผูกกับหูกระต่ายเรือยาวพอที่จะให้ทุกคนที่มาช่วยกันในวันนั้นก็ได้อยู่ในมือของทุกคน เมื่อทุกคนพร้อม เพียงแค่นับ 1-3 เท่านั้น ทุกคนได้ออกแรงช่วยกันดึงเรือ ดังกล่าวขึ้นมาอยู่บนบกอย่างง่ายดาย ใช้เวลาเพียง 15 นาทีเท่านั้น ทั้งนี้เกิดจากความสามัคคีที่มีอยู่ในจิตใจของชาวชุมชนบางปรอก โดยไม่ใช่เครื่องทุ่นแรงแต่อย่างใด”

พิธีเรือใช้เวลาเพียง 1 วันก็เสร็จสิ้น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2547 หอสมุดแห่งนี้ได้รับความอนุเคราะห์เรื่องสถานที่จากขณกฐกิจกะเหวนาคเป็นอย่างดี ถ้าผู้ใดสนใจจะเข้าชม หรือจะคนควหาความรู้ ตั้งอยู่ริมคลองบางปรอก บริเวณต้นไทรใหญ่อายุประมาณ 100 ปี และเป็นธรรมชาติที่สุด บริเวณต้นไทรนี้เองเป็นสนามเด็กเล่น ที่ประชุมคณะกรรมการ ชาวบ้าน รวมทั้งยังเป็นพื้นที่การทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

“หอสมุดเรือที่นี่ จะไม่มีบรรณารักษ์ประจำ แต่ชาวชุมชนทุกคนเป็นบรรณารักษ์ และดูแลกันเอง” นางฉลวย กะเหวนาค ให้ข้อมูลส่งท้าย “หอสมุดเปิดให้บริการทุกวันไม่มีวันหยุด ตั้งแต่ 9 โมงเช้า ถึง 5 โมงเย็น ผู้มาอ่านหนังสือในเรือ อ่านเสร็จต้องเก็บเข้าชั้นกันเอง หรือถ้าจะยืมกลับไปอ่านที่บ้าน ก็ไม่ต้องประทับตราลงวันที่ยืมคืนแบบหอสมุดที่เราคุ้นเคยกัน อ่านจบนำมาคืนตามสะดวก” นางฉลวย กะเหวนาค กล่าวเพิ่มเติม

กฎระเบียบที่นี่แทบไม่ต้องนำมาบังคับใช้กันเลย เพราะชุมชนแห่งนี้ได้ปลูกฝัง “ความรับผิดชอบในหน้าที่” ของชนในหมู่บ้านไปในตัว

หลังจากปรับปรุงซ่อมแซมหอสมุดเรือเสร็จเรียบร้อย ในวันที่ 5 มิถุนายน 2547 ทางชุมชนได้ทำพิธีเปิดหอสมุดเรือ ด้วยชื่อ “หอสมุดเรือร่วมใจบางปรอก” สำหรับค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงและจัดทำ ทุกคนใน

ชุมชนได้รวมแรงร่วมใจกันจัดงานบุญวันสงกรานต์ งานทำบุญกลางบ้าน
ประจำปี และเงินกำไรจากกองทุนหมู่บ้านด้วยวงเงินรวม 64,000 บาท

“ห้องสมุดเรือร่วมใจบางปรอก” ได้ปรับตัวตามยุคสมัยไอที
เป็นอย่างดี จากคำแนะนำของเทศบาล และด้วยความเมตตาของ
พระครูปฐมวรคุณ เจ้าอาวาสวัดหงษ์ปทุมมาวาส จึงได้จัดงาน “ทอดผ้าป่า” ขึ้น
ได้เงิน มาจัดซื้อคอมพิวเตอร์ 2 เครื่อง เพื่อรองรับสภาพการเรียนรู้ของเยาวชน
ในยุคปัจจุบัน เปิดให้บริการพิมพ์งาน คิดค่าบริการเพียง 5 บาท/แผ่น
และให้บริการ การเรียนการสอน ในทุกวันเสาร์-อาทิตย์ วันละ 3 ชั่วโมง
ด้วยค่าเรียนครั้งละ 10 บาท โดยรายได้จะนำกลับมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น
ในห้องสมุด

นอกจากนั้น เทศบาลได้สนับสนุนเครื่องดนตรี เพื่อจัดกิจกรรม
ให้เยาวชน โดยคณะกรรมการชุมชนจัดบเพื่อเป็นค่าการสอนสำหรับครู เด็ก
และเยาวชนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้

ผลงานที่ชาวชุมชนสร้างสรรค์ขึ้นในครั้งนี้อยู่ประจักษ์ให้ชุมชนอื่นๆ
ได้นำไปเป็นตัวอย่างสำหรับการพัฒนาชุมชนของตนเองให้น่าอยู่ต่อไป

กิจกรรมห้องสมุดเรือเป็นกิจกรรมรูปธรรมที่เห็นชัด ที่เกิดขึ้น
จากการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ
ความสำเร็จของกิจกรรมเป็นประเด็นสำคัญทำให้ชาวชุมชนให้ความสำคัญ
ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมชุมชนและเชื่อมั่นในผู้นำ คณะกรรมการชุมชน
ในชุดปัจจุบันเป็นอย่างมาก และที่สำคัญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญ
และสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นความ
สำเร็จของกิจกรรมนี้ยังได้รับความสนใจของคนทั้งในและนอกพื้นที่
มีการเผยแพร่ความคิดเห็นสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และองค์กร
ภายนอกที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม ถือเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของ
ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม ส่งผลต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน
ความร่วมมือของพี่น้องชุมชน ตลอดจนองค์กร หน่วยงานภายนอก เข้ามามี
ส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง

ค่ายเยาวชน และครอบครัว

สมมิตร วงศ์สุนทร ประธานที่ปรึกษากรรมการชุมชน

ในพื้นที่กลางนาบริเวณชุมชน ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เลี้ยงดูผู้คนในพื้นที่ปทุมธานี แตรกร้างไปเนื่องจากการพัฒนาความเจริญในปัจจุบัน คณะกรรมการชุมชนได้ขอสนับสนุนให้ และปรับพื้นที่ในการจัดกิจกรรมของชุมชน กิจกรรมหนึ่งที่อยากพูดถึงคือ การเข้าค่ายเยาวชน “ระบบครอบครัว” การอยู่รวมกันแบบระบบค่ายของครอบครัวของชาวชุมชน

กิจกรรมแบบเขาฐาน วอล์กแรลลี่ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การละเล่นพื้นบ้าน กิจกรรมสันถนาการ รวมถึงการให้คะแนนกลุ่มครอบครัว ที่สานความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นให้ดียิ่งขึ้น

ค่ายเยาวชนครั้งแรก จัดขึ้นที่ชุมชนบางปรอกเมื่อวันที่ 29-30 ธันวาคม 2547 มีครอบครัวเข้าร่วมกว่า 30 ครอบครัว ผู้เข้าร่วมทั้งหมดราว 100 คน

กิจกรรมการเข้าค่ายแบบพ่อแม่ลูกนี้ ประกอบไปด้วยการจับเข่านั่งคุยกัน ทั้งเรื่องในครอบครัว ความคับข้องใจ การแก้ปัญหาครอบครัว รวมทั้งการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในค่ายร่วมกัน โดยจัดเป็นฐานแต่ละฐานที่สื่อความหมาย ตามเป้าหมายของค่ายที่ต้องการให้ลูกหลานชุมชน ไม่ว่าจะเป็นฐานตานยาเสพติด ฐานเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาชุมชน ฐานการรณรงค์การเลิกบุหรี่ ฐานการคัดแยกขยะ ฯลฯ ซึ่งการจัดค่ายในครั้งนี้ นอกจากจะเชื่อมความสัมพันธ์ รอยใจของครอบครัวโดยใช้กิจกรรมเป็นตัวกลางแล้ว คณะกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นแกนหลักในการจัดกิจกรรมค่ายนี้ ยังแทรกการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนให้กับลูกหลานของชุมชน เพื่อสามารถสืบสานวัฒนธรรมมอญ สร้างจิตสำนึกรักชุมชน รวมทั้งรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อปกป้องลูกหลานควบคู่กันไป

ด.ช.สุเทพ เพื่อก่อน ชื่อเล่น ต้น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนปทุมวิไล เป็นคนสุโขทัย มาเข้าบ้านอยู่กับพ่อแม่ เมื่อ 9 ปีที่แล้ว เล่าให้ฟังว่า “เมื่อรู้ว่ามีค่ายเยาวชน ก็สนใจเข้าร่วม การนอนเต็นท์ เลี้ยงอาหารร่วมกัน การละเล่นบนเวทีการแสดงของคนเข้าค่าย ร่วมกิจกรรม สันทนาการ”

การสร้างฐานความรัก ความผูกพันของคนในครอบครัว ที่ชาวชุมชนจัดเป็นค่ายกิจกรรมมีการมอบรางวัล “ครอบครัวตัวอย่างชุมชนช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน ปี 48” สำหรับครอบครัวอรุณรัตน์ และครอบครัวมานะโฮส สองครอบครัวของชุมชนที่น่าภาคภูมิใจ

นอกจากเป้าหมายหลักของกิจกรรมที่ชาวชุมชนต้องการให้กับลูกหลานแล้ว การจัดค่ายครั้งนี้ยังสามารถสร้างเครือข่ายพันธมิตรเพื่อสนับสนุนงานพัฒนาของชุมชนอีกจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมืองปทุมธานี เทศบาลเมืองปทุมธานี สภ.เมืองปทุมธานี มหาวิทยาลัยรังสิต และปราชญ์ชุมชน เช่น อ.ทองคำ พันธน์ทิติ เป็นต้น

อีกกิจกรรมที่นับเป็นจุดเด่นหลักของงาน คือ การแห่หางหงส์ที่ยาวที่สุดในโลก ตามประเพณีชาวมอญที่เป็นการระลึกถึงพระรัตนตรัย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากจะได้ปฏิบัติตามประเพณีของลูกหลานชาวมอญแล้ว ด้วยความยาวของหางหงส์กว่า 60 เมตร ที่ทำด้วยผ้าขาวมา อันเกิดจากแรงศรัทธาของแต่ละครัวเรือนในชุมชน อันจะปฏิบัติตามประเพณี ยังแสดงถึงความร่วมมือใจของชาวมอญในงานพัฒนานี้สำเร็จลงให้ได้

กิจกรรมเปิดออกแบบนี้ทำให้เปิดโอกาสให้ครอบครัวได้พูดคุยกัน ทำให้เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนทำให้มีการจัดกันอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่างกิจกรรมที่แสดงให้เห็นความร่วมมือแรงร่วมใจของคนเล็กๆ เพื่อชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง

“อยากเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ได้การมาใช้ห้องสมุดแบบใหม่น่าสนใจ มีดนตรีให้เล่น หนังสือให้คนคว้า และยังได้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดไว้ให้มาแล้ว เช่น เดินรณรงค์ต้านยาเสพติด งานวันสงกรานต์ ถ้าจะมีค่ายแบบนี้ก็อยากจะเข้าร่วมอีก” ต้นให้ความเห็นทิ้งท้าย

กองทุนแม่ : กองทุนชุมชน

ฉลวย กะเหวนาค

ชุมชนบางปรอกได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนเข้มแข็งปี พ.ศ.2548 ทางอำเภอได้นำชื่อชุมชนเสนอในระดับจังหวัด ตามเกณฑ์ว่า 1 อำเภอ 1 กองทุน ซึ่งในปี พ.ศ.2548 ชุมชนบางปรอกได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนเดียวในอำเภอเมืองที่ได้รับพระราชทานกองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งประธานชุมชนพร้อมคณะกรรมการชุมชน 2 คน รวมเดินทางไปกับผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อรับพระราชทานกองทุนแม่ ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ที่เมืองทองธานี โดยท่านผู้ว่าฯ เข้ารับพระราชทานแทนคณะกรรมการ และทำพิธีมอบให้กับคณะกรรมการอีกต่อหนึ่ง

เงินกองทุนพระราชทานนี้มีจำนวน 8,000 บาท ถือเป็นเงินขวัญถุง และเป็นสิริมงคลสำหรับชุมชน คณะกรรมการชุมชนมีความเห็นพร้อมกันว่า จะตั้งบูชาในชุมชน มีกิจกรรมในการจัดหาทุนก็จะนำมาต่อยอด

วิธีการต่อยอด พวกเราคณะกรรมการ จะรับบริจาควัตถุมงคลจากวัดต่างๆ หรือบุคคลต่างๆ แล้วนำมาเป็นเครื่องต่อยอดบูชาด้วยจิตศรัทธาตามแต่กำลังของแต่ละคนโดยไม่จำกัดเงิน ซึ่งเงินกองทุนที่ได้นำใช้เป็นการจัดกิจกรรมชุมชนครั้งต่อไป

“บ้านสีขาว” ของชาวชุมชนบางปรอก

ชูลีรัตน์ เจริญพร วิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงการรณรงค์ ไม่ว่าจะนำไปเพื่อปกป้องเยาวชน หรือสะท้อนแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแต่ละด้าน เช่น การรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รักษาท้องถิ่น รักบ้านเกิด เมาไม่ขับ เลิกเหล้าเข้าพรรษา ฯลฯ ความยากที่นักรณรงค์มักจะพูดถึงคือ ความต่อเนื่องของการดำเนินการ ที่เป็นโจทย์ที่สำคัญว่า จะต้องทำอะไรที่จะทำให้การรณรงค์สามารถเป็นประเด็นกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการที่ต่อเนื่องและยั่งยืน “บ้านสีขาว” จึงเป็นบทเรียนสำคัญของโครงการที่นำศึกษา เป็นต้นแบบของการดำเนินการของชาวชุมชนบางปรอกที่ต่อเนื่อง

กิจกรรมการรณรงค์ในรูปแบบ “บ้านสีขาว” เป็นกิจกรรมหนึ่งในการรณรงค์ ที่มุ่งเน้นการลด ละ เลิกการสูบบุหรี่ในพื้นที่ เป็นไปเพื่อปกป้องเยาวชน และชาวชุมชน“บางปรอก” ให้ความสำคัญ ซึ่งนอกจากกิจกรรมในรูปแบบ “บ้านสีขาว” แล้ว “ร้านค้าปลอดบุหรี่” และการขยายเครือข่ายชุมชนยังเป็นประเด็นสำคัญเพื่อร่วมมือกันในการปกป้อง“เมืองปทุมธานี”

บ้านหลังแรก : จุดเริ่มต้นของโครงการ

กิจกรรมชุมชน “บ้านสีเขียว” ของชาวชุมชนบางปรอก เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ร่วมดำเนินการกับโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “ฉันทสนุบหรือทำไม : สาเหตุค่านิยม พฤติกรรม และทางออกของสตรีและสตรีวัยรุ่น” ศึกษาโดยวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต ดำเนินการในช่วงระยะเวลา ระหว่าง ต.ค.48- ก.ย.49 มุ่งเน้นศึกษา และปฏิบัติการกิจกรรมนำร่อง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของพื้นที่เป้าหมายของโครงการ(ในพื้นที่เมืองปทุมธานี โดยชุมชนบางปรอก และพื้นที่เมืองพะเยา โดยเครือข่ายแม่หญิงพะเยา)ในอันที่จะปกป้องเยาวชน และสร้างแนวทางการลด ละ เลิกการสูบบุหรี่ในกลุ่มเป้าหมาย

ในกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการ เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งจากกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัยรุ่นเยาว์ของพื้นที่ การศึกษาเรียนรู้ฐานกิจกรรมการรณรงค์ของกลุ่มผู้นำในชุมชน การสรุปบทเรียนแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างกลุ่มเป้าหมาย และรวมถึงการสร้างแนวทางร่วมกันของโครงการฯ และกลุ่มเป้าหมายนำร่องกิจกรรมร่วมกันเพื่อนำไปสู่การรณรงค์ในพื้นที่อย่างยั่งยืน

“บ้านสีขาว” หลังแรกของชาวชุมชน คือ บ้านของ“นำหมัก” กรรมการชุมชนที่เข้าร่วมโครงการนี้ท่านแรก เกณฑ์แบบจริงใจของชาวชุมชน ทำให้ชาวชุมชนตื่นตัวและเข้าร่วมในกิจกรรมอย่างคึกคัก

1. ทั้งครอบครัวจะต้องปลอดภัยเสพติด ไม่ใช่เพียงแค่บุหรืเท่านั้นที่เป็นเป้าหมาย

2. คณะกรรมการของชุมชนที่ดูแลกิจกรรมจะตรวจสอบบ้านที่เข้าร่วมเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง

3. บ้านสีขาว ทุกหลังที่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่องจะได้รับประกาศนียบัตร “ครอบครัวตัวอย่าง บ้านปลอดภัยเสพติด” จากคณะกรรมการเครือข่ายชุมชนเมืองปทุมธานี ร่วมกับเทศบาลเมืองปทุมธานี

จากหนึ่งหลังของกรรมการชุมชน ปัจจุบันกว่า 30 หลัง ใน 117 หลังของชุมชนบางปรอก เข้าร่วมเป็นกิจกรรม “บ้านสีขาว” ของชาวชุมชน

ร้านค้าปลอดบุหรื : ร้านนี้เพื่อเยาวชน

“นำๆ บุหรืตัวนี้” หลายๆ ร้านค้าบอกเล่าถึงสถานการณ์ปัญหาของการแบ่งขาย “บุหรื” เป็นเงื่อนไขสำคัญหนึ่งที่ทำให้เยาวชนของชุมชนเข้าถึงการสูบบุหรืได้ง่าย

กิจกรรมต่อเนื่องของ “บ้าน สีขาวจำนวน 25 หลังชาวเรือน” จากความร่วมมือความคิดเห็น และการ ศึกษาดูงานที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการฯ กิจกรรม “ร้านชำปลอด บุหรื” ซึ่งมีเพียง 2 ร้าน ในชุมชนจึงเป็นเป้าหมายต่อไปที่จะต้องทำให้ชุมชน ปลอดจากบุหรื

กติกาต่างๆ สำหรับร้านค้า ก็คือ ไม่ขายบุหรี่ไม่ว่าจะยี่ห้อใดๆ ยาเส้นก็ไม่เว้น
ทั้งสิ้น

ด้วยความเข้มแข็งของกรรมการชุมชน และจิตสาธารณะของ
ชาวชุมชนที่ต้องการปกป้องเยาวชนในพื้นที่ให้ปลอดภัยจากบุหรี่ ทำให้ได้รับ
ความร่วมมือจากร้านค้าทั้งสองร้านเป็นอย่างดี เป็นตัวอย่างสำคัญที่
ขยายไปถึงเครือข่ายชุมชนเมืองปทุมธานี

ปัจจุบันอาจจะเห็น “ร้านค้าปลอดบุหรี่” ร้านนี้เพื่อเยาวชนพบเจอ
ได้ในบริเวณถนนพัฒนาสัมพันธ์รวมกว่า 10 ร้าน ที่ขยายผลร่วมปกป้อง
เยาวชน

บทเรียนสำคัญร่วมกันของกิจกรรมโครงการ ฯ

แม้อผลของการศึกษาจะแสดงให้เห็นเป็นสำคัญว่า การสร้างภาพ
ลักษณ์ของการสูบบุหรี่ในอดีตที่เชื่อมโยงกับภาพลักษณ์ของการ “เท่ เก๋ ดุดี”
จะเป็นส่วนสำคัญให้เกิดการแพร่ขยายของการสูบบุหรี่ทั้งในกลุ่มผู้ใหญ่
และรวมถึงกลุ่มวัยรุ่นทั้งหญิงและชาย รวมถึงประเด็นความเป็น “ยาเสพติด”
หรือไม่สำหรับผู้สูบ จะเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้การรณรงค์เป็นไปได้อย่าง
และไม่เข้มแข็ง แต่กิจกรรมการรณรงค์ที่ดำเนินการโดยชุมชนเป็นหลักได้ให้
บทเรียนร่วมกันกับโครงการ ฯ ในหลายๆ ประเด็น เช่น

- การสร้างแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาพื้นที่ โดยพื้นที่
เป็นหลัก จะสามารถทำให้กิจกรรมสามารถพัฒนาได้
อย่างต่อเนื่อง
- ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ทั้งภาครัฐ และเอกชน ควรสนับสนุน หนุนเสริมความเข้มแข็ง
ของชุมชนให้รอบด้าน
- การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจากพื้นที่ จะเป็นเงื่อนไข
สำคัญที่ทำให้การดำเนินการใดๆ ในพื้นที่สามารถดำเนินการ
ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ฯลฯ

อย่างไรก็ดีที่สำคัญ สำหรับโครงการฯ เราพบเห็นประเด็นสำคัญว่า กิจกรรมเล็กๆ แต่เปี่ยมไปด้วยพลังของชาวชุมชน อันเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของพื้นที่ “บ้านสีขาว หรือ ร้านค้าปลอดบุหรี่” เป็นกิจกรรมสำคัญที่แสดงให้เห็น “ความยั่งยืน” ของการรณรงค์ที่เป็นรูปธรรมบนเป้าหมายอันสำคัญที่จะทำให้ “เมืองปทุมธานี ปลอดบุหรี่อย่างสิ้นเชิง”

มอ-ถวายบัว จังหวัดปทุมธานี

ภัณฑิลา อรุณรัตน์

ถึงสามโคกโคกถวิลถึงปิ่นเกล้า
ประทานนามสามโคกเป็นเมืองตรี

พระพุทธรูปเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี
ชื่อปทุมธานีเพราะมีบัว

นิราศสุพรรณ สุนทรภู่

จากบันทึกทางประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวมอญปทุมธานี ในคราวสมัยรัชกาลที่ 2 เสด็จเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดปทุมธานีชาวมอญ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ จึงมารับเสด็จและบริเวณปทุมธานีมี ดอกบัวจำนวนมากจึงได้นำถวายดอกบัว ประกอบกับได้พระราชทานนาม จากปทุมธานี มาเป็น ปทุมธานี จนกระทั่งปัจจุบัน เพื่อรำลึกถึงพระมหา กรุณาธิคุณ ทางชุมชนบางปรอก เครือข่ายเมืองน่าน้อยปทุมธานีจึงได้สืบสาน และจัดงานมอญถวายบัว ชรั้งแรกในรอบ 190 ปี

งานดังกล่าวเป็นการจุดประกาย ให้ชุมชนชาวมอญได้มา พบปะ พูดคุย บอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของชาวมอญ ตลอดจนการ สาธิตการ แสดงการเล่นพื้นบ้านแบบชาวมอญ รวมทั้งจัดอาหารมอญให้ ผู้ร่วมงานได้ชิมไปด้วย งานในครั้งนั้น(19 สิงหาคม พ.ศ.2548) ถือเป็นการ เปิดตัวชุมชนบางปรอก ชุมชนพัฒนสัมพันธ์ เครือข่ายเมืองน่าน้อยปทุมธานี เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมผ่านงานดังกล่าว จากกิจกรรมครั้งนั้น เกิดภาคีความ ร่วมมือจากเทศบาลเมืองปทุมธานี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน อำเภอเมืองปทุมธานี ฯลฯ นับเป็น กิจกรรมที่สร้างพลังชุมชนได้เป็นอย่างมาก เกิดการยอมรับ จากกิจกรรม ของชุมชนเล็กๆ ของชุมชนบางปรอกผลักดันการจัดงานระดับจังหวัด โดย

มีผู้ร่วมงานกว่า 1,000 คน สร้างความมั่นใจ เชื่อมันคนทำงาน และกำลังใจ
ในการจัดงานประจำปี

มอญถวายเป็นครั้งแรก(วันที่ 19 สิงหาคม 2548)

เวทีเล่าขานมอญถวายเป็น ครั้งที่ 2

วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม

: ทุกทางสังคมของชุมชนบางปรอก

เป็งสงกรานต์ที่บางปรอก

กรรมกรชุมชน

ประเพณีสงกรานต์ ที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับขนบธรรมเนียม ประเพณีนี้เป็นอย่างมาก ก่อนที่จะถึงเทศกาล ชาวชุมชนที่ทำงานต่างถิ่นราว 1 สัปดาห์ จะทยอยเดินทางกลับชุมชน เพื่อเตรียมทำความสะอาดบ้านเรือน เตรียมจัดข้าวของเพื่อจะไปทำบุญในวันสงกรานต์ ซึ่งกิจกรรมของวันสำคัญ ที่ไม่ว่า ผู้เฒ่าผู้แก่ เด็ก หรือหนุ่มสาวในชุมชนจะร่วมมือร่วมใจกันกับการ กวนกาละแม กวนข้าวเหนียวแดง เพราะเป็นอาหารหวานของชาวมอญ ที่ทำกันสืบทอดกันมา รวมทั้งการทำกับข้าวไว้ทานกับข้าวแช่ เช่น เนื้อเค็มผัด กะปิกทอด ไข่ต้ม ผัดผักกาดหวาน ผักกาดเค็ม เป็นต้น

ในวันต้นๆ ของสงกรานต์นั้น มอญจะทำ “เป็งสงกรานต์” หมายถึง ข้าวสงกรานต์ คือ ข้าวแช่ อย่างที่บางท่านเรียกว่า “ข้าวแช่มอญ”

“ข้าวแช่มอญ” : ชุมชนบางปรอก

วิธีการทำข้าวแช่จะเลือกข้าวสารที่ดีที่สุด มีกลิ่นหอม เมล็ดข้าว
 งามที่สุดเท่าที่จะสรรหามาได้ นำมาซาวด้วยน้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ประมาณ
 7 ครั้ง แล้วจึงนำข้าวที่ซาวแล้วทั้งหมดใส่หม้อดินเผาที่ใช้เป็นหม้อหุงข้าว
 ซึ่งจะต้องเป็นหม้อที่จัดหามาใหม่อีกด้วย หมายความว่า ยังไม่เคยถูกใช้
 มาก่อน ที่เรียกว่า “หม้อตาล” หรือ “หม้อทะนุ” หรือ “หม้อสงกรานต์”
 หม้อดังกล่าวนี้จะล้างให้สะอาด แล้วลนด้วยกาบมะพร้าว เพื่อให้หม้อหอม
 ด้วยกลิ่นควัน หุงเป็นข้าวสวยชนิดไม่เปียก ไม่แฉะ และต้องไม่ไหม้ เมื่อข้าว
 สุกดีดังว่าแล้วก็ปล่อยให้เย็นจึงนำข้าวนั้นออกจากหม้อใส่ลงในผ้าขาวบางที่
 ใหม่ๆ และสะอาด มีภาชนะรองรับผ้าขาวบางไว้อีกทอดหนึ่ง จากนั้นก็นำน้ำ
 ที่สะอาดบริสุทธิ์เทลงไปบนข้าวนั้น ทำการซาวเบาๆ อีก 3 ครั้ง แล้วส่งข้าวนั้น
 ออกจากน้ำ เกลี่ยผึ่งไว้บนผ้าขาวบางให้แห้ง และสะเด็ดจากน้ำที่ซาวไว้
 พอสมควร ขั้นตอนจะนำข้าวที่ผึ่งใส่ในหม้อทะนุดินเผาซึ่งอบกับควันรำ
 มีกลิ่นหอม พร้อมทั้งใส่น้ำใสสะอาดบริสุทธิ์ที่ต้มให้เดือด แล้ววางไว้ให้เย็น
 ทั้งอบด้วยเทียนอบ และดอกมะลิสดอันมีกลิ่นหอม เทลงไปในหม้อข้าว
 ประมาณ 3-7 หม้อทะนุ สุดแต่จะทำมากหรือน้อย แล้วเอาผ้าขาวบางที่
 สะอาด และไหมผูกปิดปากหม้อ วางไว้ให้เย็นพอควร เพราะหม้อทะนุนี้
 เมื่อใส่น้ำวางทิ้งไว้นานพอดี จะทำให้น้ำนั้นเย็นขึ้นมาเองตามธรรมชาติของ
 หม้อทะนุที่มีความหนาและทำด้วยดินเผา (กระทรวงวัฒนธรรม, 2547)

พอวันรุ่งขึ้นวันที่ 13 เมษายน ชาวชุมชนจะนำข้าวแช่ที่หุงไว้ไปทำบุญ และให้ญาติผู้ใหญ่ ในชุมชนจะมีผู้คนที่แต่งตัวกันอย่างสวยงาม เดินส่งข้าวแช่กันขวักไขว่ ขณะเดินกันไปหนุ่มสาวก็หยอกล้อกันอย่างมีความสุข

เมื่อตกบ่าย จะพากันไปวัด เพื่อก่อพระทราย ปล่อยนก ปล่อยปลา และสงฆ์พระ ผู้อาวุโสทั้งหมด เมื่อพระให้พรเสร็จกลับกุฏิ ตอนนี้จะพวกหนุ่มๆ สาวๆ ก็จะสาน้ำคำหัวกันอย่างสนุกสนาน

การทำบุญประเพณีการส่งข้าวแช่นี้ ชาวชุมชนบางปรอกยังทำมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีทำบุญ-กลางบ้าน

กรรมกรชุมชน

ประเพณีนี้ชาวมุสลิมชนปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพชนที่เกิดจากแต่เดิมความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ จากความเชื่อที่ว่า เมื่อคนตายไปแล้ว แต่ดวงวิญญาณจะยังไม่ตาย คนตายที่ทำบุญมาดี ก็จะไปสู่สวรรค์ แต่คนที่ทำบาปไว้มาก วิญญาณจะยังไม่ไปไหนยังวนเวียนอยู่ และอดหยาก และจะเข้าไปสิงสู่คนนั้นคนนี้ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ชาวบ้านก็จะนำอาหารคาวหวาน ขนมต้มแดงต้มขาว กุ้งปลา ปลาขี้ไส้กระทุงใบตอง พร้อมทั้งเหล้าไห ไก่ต้ม ทำพิธีเชิญให้ภูตผี ปีศาจ ผีเจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา ให้มากินเครื่องเช่น โดยเชื่อว่า คนใน หมู่บ้าน คนในครอบครัวจะมีสุข การทำบุญกลางบ้านในสมัยก่อนจะทำกัน กลางทุ่ง หรือ ชายป่า

มีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ การเช่นผีนี้จะทำกันนอกบ้าน โดยมากทำกันกลางทุ่งนา หรือ ชายป่า ซึ่งไกลจากหมู่บ้านออกไป เพราะถ้าทำใกล้บ้านแล้ว ผีเจ้าทุ่งเจ้าท่าเจ้าป่าเจ้าเขา และผีอื่นๆ จะเข้ามาเจอกับผีบ้าน อาจเกิดทะเลาะกันขึ้นเป็นได้ ผลที่สุดเจ้าของบ้านก็จะไม่มีความสุข อาจเกิดการเจ็บป่วย เพราะผีบ้านโกรธบันดาลให้ไม่สบาย (ศรีรัตน์ หิริรักษ์ และคณะ, 2536)

การทำบุญกลางบ้าน หรือไหว้ผีของชาวมุสลิมบางปรอกในปัจจุบันจะนำพิธีทางศาสนาเขามารวมด้วย เป็นการทำบุญเลี้ยงพระไปพร้อมๆ กัน โดยค่าใช้จ่าย ชาวปลาอาหาร ชาวบ้านจะนำมารวมกัน พอเสร็จพิธี ชาวบ้านก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน

การทำบุญกลางบ้านนี้ไม่กำหนดวันตายตัว แต่จะทำในช่วงวันท้ายๆ ของประเพณีสงกรานต์

ในงานบุญลักษณะนี้ สำหรับชุมชนยังเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่จะสามารถ
ถ่ายทอด พิธีประเพณีที่สำคัญนี้ให้กับลูกหลาน

สำหรับชุมชน ปัจจุบันประเพณีต่างๆ เหล่านี้มีการปรับเปลี่ยนนำ
วัฒนธรรมการกินอาหารเขามาร่วมด้วย ทั้งเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ การ
สืบสานวิถีชีวิตชาวมอญ และยังเป็นเครื่องมือในการดึงความร่วมมือ
ของคนในชุมชนอย่างเป็นเอกภาพ

การประกวดอาหารมอญ เช่น แกงมะตาด แกงกระเจี๊ยบ
แกงหัวตาล ปลาร้าหลน ฯลฯ ได้ถูกนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานนี้ด้วย

คณะกรรมการที่ทำหน้าที่ตัดสิน จะจัดงบประมาณให้ค่าทำอาหาร
500 บาท/1 ลำรับ ที่ต้องมีอาหาร 3 อย่าง กำหนดมีแกง ผัก และเครื่องเคียง
ส่วนกลางจะจัดข้าวไว้เป็นกองกลาง และคณะกรรมการ ซึ่งก็เป็นชาวชุมชน
จะเป็นผู้ตัดสินให้คะแนน ซึ่งหลังจากได้ผลประกวด ผู้คนที่เข้าร่วมงานก็จะได้
รับประทานอาหารที่จัดประกวดนั้น รางวัลก็คือ เงินที่ชาวชุมชนบริจาค

ประเพณีนี้ทำให้คนรุ่นใหม่ ลูกหลานของชุมชนชื่นชอบกันมาก
เนื่องจากได้รู้จักอาหารคาวหวานของชนไทยเชื้อสายมอญเพิ่มมากขึ้น

ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีเหล่านี้ ชุมชนบางปรอคงยังขงรักษาไว้
เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักใคร่สามัคคีกัน

แห่ไ่น์ ที่ชุมชน

กรรมกรชุมชน

ประเพณีแห่ไ่น์ หรือแห่หางหงส์ของชาวไทยเชื้อสายมอญ บางแห่งเรียกว่าประเพณีแห่ธงตะขาบ หรือเรียกรวมกันว่า ประเพณีแห่หางหงส์ธงตะขาบ จะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์(13 เมษายน) เริ่มเตรียมการตั้งแต่มก่อนสงกรานต์ และจัดพิธีวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์เป็นประเพณีแห่หางหงส์

ประเพณีนี้มีที่มาจากตำนานเรื่องของการสร้างกรุงหงสาวดี อดีตเมืองหลวงของประเทศมอญที่กล่าวไว้ว่า เมื่อครั้งอดีตภูมิประเทศที่ตั้งกรุงหงสาวดีนั้นเดิมเป็นทะเลมาก่อน แต่ต่อมาดินเชิงกลายเป็นที่ราบลุ่มใหญ่ พระพุทธเจ้าได้เสด็จมา ณ ที่นั้น ทรงเห็นหงส์ตัวผู้ และตัวเมียคู่หนึ่งมาหากินในทะเลนี้ ชาวมอญถือเป็นนิมิตดีจึงตั้งเมืองขึ้น ณ ที่แห่งนั้น แล้วตั้งชื่อเมืองว่า เมืองหงสาวดี ฉะนั้นสำหรับมอญจึงนับถือหงส์ตั้งแต่นั้นมา และจัดให้มีประเพณีแห่หางหงส์ขึ้นเป็นประจำทุกปี (ปภัสสร เขียวปัญญา, 2547)

ประเพณีแห่ทางหงส์ ชาวมอญเรียกว่า แห่ฮะตะโน้ คำว่า ฮะตะโน้ เป็นภาษามอญ แปลว่า หางหงส์ ส่วนคำว่า โน้ แปลว่า หงส์ จึงมีการเรียกประเพณีนี้แบบสั้นๆ ว่า “แห่โน้”

การเตรียมการสำหรับหางหงส์ สำหรับชาวชุมชนแล้ว เป็นพิธีกรรมที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2548 “การแห่ทางหงส์ที่ยาวที่สุดในปทุมธานี”

โดยปกติ สำหรับหางหงส์ จะเริ่มเตรียมการด้วยการเย็บผ้าที่จะทำเป็นหางหงส์ และประดิษฐ์ดอกไม้สำหรับประดับหางหงส์ที่เรียกว่า ดอกชบา ผ้าที่จะใช้ทำหางหงส์จะเป็นผาอะไรก็ได้ ยาวประมาณ 3 เมตร กว้างประมาณ 1 เมตร ตัดให้เป็นรูปลักษณะหัวท้ายมน ส่วนทางหัวใหญ่กว่าทางหางเล็กน้อยเย็บขอบผ้าเย็บเข้ากับเชือกโดยตลอดทั้งผืนแล้วใช้ไม้ไผ่เหลาแลวขนาดพอเหมาะ กว้าง ขนาดความกว้างของผาจำนวน 9 ท่อน ผูกตรึงทางดานขวางของผาเพื่อให้ผากางออก แล้วจึงเอาดอกชบาที่ประดิษฐ์ไว้ด้วยเศษผ้าสีต่างๆ ประดับที่ปลายไม้ไผ่ข้างละ 9 ดอก แล้วติดที่ไม้ไผ่ตามแนวกลางของผาอีก 9 ดอก ตรงหัวมีตะกร้อสานด้วยหวาย 1 ลูก ติดดอกไม้อีก 4 ดอก ส่วนที่หางมีตะกร้อลูกเล็กๆ 2 ลูก ติดดอกไม้ลูกละ 4 ดอก ตะกร้อลูกสุดท้ายนิยมเอาด้ายสีต่างๆ ผูกให้ยาวประมาณ 30 ซม. เพื่อให้ดูพลิ้วไสวเวลาลมพัด การติดลูกตะกร้อนี้เพื่อถ่วงน้ำหนักให้ผากางออก และเพื่อความสวยงาม นอกจากนี้ตามผืนผ้าจะเจาะรูเป็นช่องลมไว้ไม่ให้ผาขาดเวลาลมพัดแรงๆ ส่วนไม้ที่ผูกตรึงขวางผืนผ้าทั้ง 9 อันนั้น เป็นคติ หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าในการทำมาหากินสำหรับลูกตะกร้อทั้ง 3 ลูก หมายถึง พระรัตนตรัย และดอกไม้ประดับนั้นเป็นเครื่องบูชา การเย็บผ้าหางหงส์มักจะทำกันที่วัด เพราะสถานที่กว้างขวาง และเป็นที่ชุมนุมของชาวบ้านอยู่แล้ว ใช้เวลาทำประมาณ 2 วัน

ครั้งนั้น หางหงส์ที่ชาวบ้านเย็บเพื่อใช้ในพิธีการแห่ทางหงส์ยาวถึง 58 เมตร ผ้าที่ชาวบ้านใช้เย็บเกิดจากแรงศรัทธาร่วมกัน โดยใช้ผ้าขาวม้า 117 ผืน ของชาวบ้าน 117 หลังคาเรือน ที่ร่วมแรงร่วมใจในงานนี้

เมื่อถึงวันแห่จะจัดขบวนแห่มีกลองยาวนำ มีชาวบ้านทุกเพศทุกวัย เขาร่วมขบวนร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน แห่ไปตามหมู่บ้าน มีคนถือ บาทรขอรับบริจาคทำบุญไปด้วย เมื่อแห่เสร็จแล้วก็จะนำเงินและ หางหงส์ไปถวายพระที่วัด รับศีลรับพรจากพระ และกำหนดวันที่จะนำ หางหงส์ไปแขวน ซึ่งมักจะเป็นวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ทุกปี โดยนำไป แขวนไว้กับไม้ไต้ตั้งหงส์ใหญ่ กับยอดเสาหงส์ การที่ต้องแห่หางหงส์ทุกปี เพราะถือเป็นประเพณีว่า หงส์จะต้องผลิตขึ้นทุกปี โดยเฉพาะหางหงส์ จะหลุดหมด หางนั้นชาวมอญถือว่าเป็นสิ่งสำคัญใช้กำหนดทิศทางเหมือน หางเสือเรือถ้าไม่มียอมไปไม่ตรงทิศทางที่ต้องการ ฉะนั้นชาวไทยรามัญจึง กำหนดให้มีการแห่หางหงส์ขึ้นในวันสงกรานต์ทุกปี เปรียบเสมือนสิ่งชี้นำ หนทางการดำเนินชีวิตของชาวมอญ การสร้างเสาหงส์ และการแห่หางหงส์ ชาวมอญเชื่อว่า เป็นพุทธบูชาที่ดี จะได้านิสงส์มาก เป็นการน้อมนำให้ระลึก ถึงพระรัตนตรัย จึงปฏิบัติเป็นประเพณีต่อมาจนถึงปัจจุบัน

กวางธม=วาบ

กรรมการชุมชน

เป็นประเพณีที่ชาวมัณเฑียรเมืองปทุมธานี ถือปฏิบัติกันในเทศกาลวันสงกรานต์ กระทำกันที่เสาหงส์หน้าเจดีย์ หรือโบสถ์ วิหาร อันเป็นสัญลักษณ์ของชาวมัณเฑียรแห่งหงส์วดี เสาหงส์ทำด้วยไม้กลม หรือเหล็ยมมีเสาประคบคู่ประดับด้วยบัวหัวเสา ที่ปลายเสามีรูปหงส์ทรงเครื่องหล่อด้วยโลหะยืนอยู่ปลายเสากางปีกสองข้าง ที่จึงอย่ปากหงส์แขวนด้วยกระดิ่งบนสุดฉัตรสามชั้นปักอยู่ ชาวมัณเฑียรเรียกเสาหงส์นี้ว่า “เทียะเจมเจียนู”

ประเพณีกวางธมตะชาบจัดทำกันในวันสุดท้ายของสงกรานต์ที่ศาลาวัด โดยใช้ผ้าเป็นผืนยาวประมาณ 3.50 เมตร กว้าง 1 เมตร ตัดเป็นรูปตะชาบใส่ไม้ไผ่เป็นระยะๆ ตลอดผืนติดธงเล็ก ๆ ที่หัวไม้ไผ่ เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้วดูไกลๆ คล้ายตัวตะชาบ ชาวมัณเฑียรเรียกธงนี้ว่า “อะลามเทียะกั” ส่วนตรงหัวติดตะกรอสานด้วยหวาย 2 ใบ และส่วนท้าย 3 ใบ ใช้ผ้าพันตะกรอโดยรอบให้สวยงาม ในส่วนหางใช้ผ้าเยื่อไม้ หรือด้ายผูกเป็นกลุ่มเป็นริ้วสวยงาม บางคนมีศรัทธามากก็ตัดผมของตนผูกปลายธงเป็นพู่ธนูบูชาก็มี รายละเอียดของการตกแต่งธงนั้นอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น (ศรีวิรัตน์ หิริวัช และคณะ, 2536) หลังจากที่ทำเสร็จแล้ว ในตอนบ่ายก็จะมีการแห่ธง โดยช่วยกันจับตามขอบธง ประกอบกันทั้งผืน แห่ธงไปตามหมู่บ้าน มีฆวนเถิดเทิงกลองยาวประกอบฆวน เสร็จแล้วนำมาทำพิธีกวางธมที่หน้าเสาหงส์ และชักขึ้นสู่ยอดเสา เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธรูปเจ้า และสืบสานต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ปลาบางปรอก

กรรมกรชุมชน

เมื่อกล่าวถึง “ปลาร้า” เราคงจะนึกถึงอาหารพื้นเมืองของคนอีสาน ที่ทำกินกันมากในพื้นที่อีสานของประเทศไทย แต่อาจจะไม่เชื่อ ในสมัยก่อน เมืองปทุมธานีก็มี “ปลาร้า” ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง

ในเมืองปทุมธานี ในสมัยก่อน ดั้งเดิมชาวมอญกลุ่มหนึ่งได้อพยพ มาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอาศัยทำมาหากินบริเวณสองฝั่งคลองบางปรอก เดิมเรียกว่า บางปลาร้า ซึ่งเป็นบริเวณที่อยู่ติดกับริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร และมีปลาน้อยใหญ่มากมาย ชาวมอญบางปรอกหาปลาได้มาก จึงคิดนำเอาปลาที่เหลือกิน มาใส่เกลือ เก็บไว้กิน หมักทำเป็นปลาร้า ปลาแห้ง ปลาเค็ม

ในระยะแรกเพื่อถนอมอาหารไว้กินนานๆ ต่อมากิจการดีขึ้น และทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ตำบลบางปรอกเป็นแหล่งผลิตปลาร้า แหล่งใหม่ที่ตำบลอื่นๆ ไม่ค่อยมี

แต่เดิมชาวตำบลบางปรอกจะนำปลาร้าไปแลกเปลี่ยนกับอ้อย อ่าง ไห หม้อ ชาม ฯลฯ กับชุมชนตำบลสามโคก ซึ่งอยู่เหนือตำบลบางปรอกขึ้นไปเล็กน้อย หรือนำปลาร้าไปแลกเปลี่ยนเครื่องจักสานกับชุมชนใกล้เคียง เป็นต้น มีคนเฒ่าคนแก่ เล่าให้ฟังว่า ฝีมือการทำปลาร้าของชาวมอญ บางปรอกนี้ยอดเยี่ยมเลื่องชื่อมาก มีรสชาติกลมกล่อม สะอาด ถูกหลักอนามัย นำนำไปปรุงอาหารรับประทานยิ่ง ปลาร้าที่นิยมและมีชื่อเสียงมาก คือ ปลาร้าปลาช่อน ปลาร้าปลาตุก ปลาร้าปลาหมอ ฯลฯ ตามลำดับ

การทำปลาร้าของชาวมอญบางปรอกเน้นเรื่องความสะอาด และรสชาติ มีการทำปลาร้า 2 ลักษณะ คือ

การทำปลาร้า (ฮาล็อก) แบบเป็นตัว จะทำโดยนำปลาช่อน ขอด เกล็ดออก ล้างให้สะอาด ใส่อ่าง หรือใส่ครกตำเบาๆ พอให้ตัวปลาซ้ำ

เพื่อให้ควาปลา และไขมันปลาออกจากตัวปลา แล้วนำไปล้างน้ำให้สะอาด
เมื่อล้างสะอาดดีแล้ว ให้นำไปคลุกกับเกลือป่นจนเข้ากัน (เกลือควรจะมาก
หน่อย) เมื่อคลุกเคล้าเข้ากันดีแล้วให้นำลงใส่กระปุกเก็บไว้ 1 เดือน เมื่อครบ
เดือนให้เทปลาร้าที่อยู่ในกระปุกออกมาล้างให้สะอาด นำมาผึ่งแดดพอ
หมาดๆ แล้วนำเกลือ และข้าวคั่วมาเคล้ากับปลาให้ทั่ว นำไปใส่กระปุก
อัดให้แน่นเก็บไว้ 3-4 เดือน ก็จะได้รับประทานได้เป็นปี

เคล็ดลับความอร่อยสำหรับการรับประทานปลาร้าเป็นถ้วย นี้ คือ
ถ้านำไปทอดให้สุก ซอยหอมใหญ่ พริกชี้หนู บีบมะนาว รับประทานกลม
กับแกงเผ็ด หรือข้าวสวยร้อนก็อร่อยมากๆ...

อีกวิธีการทำปลาร้า แบบตัวเล็ก ทำเหมือนกันกับแบบปลาร้า
ปลาช่อน แตกต่างกันที่การนำมาปรุงเป็นอาหาร ปลาร้าตัวเล็กนี้ถ้านำมาปรุง
เป็นอาหารนิยมนำมาหลน จะใส่กะทิ หรือไม่ใส่ก็ได้แล้วแต่ความชอบ

วิธีการก็คือ ถ้าชอบแบบใส่กะทิ ก็นำปลาทุบไปย่างให้สุก แกะเอาแต่
เนื้อใส่ครก ใส่พริกสดเผา หอมเผา กระเทียมเผา ตำให้ละเอียด ตักใส่ถ้วยแล้ว
นําน้ำปลาร้าเทลงไปโน้ดวย ปรุงรสตามใจชอบ ถ้าชอบเปรี้ยวจะใส่มะนาว
หรือมะดันก็ได้

แต่ถ้าชอบแบบไม่ใส่กะทิ ให้นำปลาร้าไปต้มให้สุก เทน้ำเก็บไว้
ตำพริกสดเผา หอมเผา กระเทียมเผา และปลาอย่างรวมกัน ตำให้ละเอียด เมื่อ
ละเอียดดีแล้ว ใส่ลงในน้ำปลาร้า คนให้เข้ากัน แล้วปรุงรสตามชอบใจ เช่นกัน
ถ้าชอบเปรี้ยวจะใส่มะนาว หรือมะดันก็ได้

ส่วนผักแกล้ม เป็นผักได้ทุกชนิด จะดิบจะสุกก็ได้ บางคนก็กินกับ
ใบมะม่วงอ่อน ยอดมะกอก ใบอ่อนของชมพู

บ้านนายจำลอง(ลุงลอง) มานะโฮสถ ที่ทำปลาร้าขายเมื่อ 30 ปี
ที่แล้ว แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว

แกงมะตาด

กรรมกรชุมชน

“มะตาด” เป็นต้นไม้ยืนต้นที่มีขนาดใหญ่ เปลือกบาง ผิวเรียบสีน้ำตาล ลำต้นจึงลื่น ชอบขึ้นในพื้นที่ชื้นแฉะตามริมน้ำริมคลอง แตกกิ่งก้านสาขาดงงาม ใบใหญ่สีเขียวเข้มยาวรีรีวใบเป็นเส้นตรงของใบหยักๆ ดอกของมะตาดมีสีขาวกลีบดอกใหญ่เกสรสีเหลือง มีกลิ่นหอม เวลาออกดอกจะดูขาวเต็มต้น มีแมลงภู่ และผึ้งบินวนตอมละอองเกสรอยู่เต็มต้น สุนทรภู่กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้กล่าวถึงมะตาดไว้ในนิราศพระปฐมทอนหนึ่ง (วีรวัฒน์ วงศ์ศุภไทย, 2538) ความว่า

มะตาดใบจักหยักหยิก
ดอกขาวหอมหวานชวนใจ

พลั่วพลิกลมพัดสะบัดไหว
กลีบใหญ่แตกพวงรวมพรุ

ลูกมะตาด (รูปภาพจาก www.monstudies.com)

มะตาดจะออกดอกออกผลในเดือนมิถุนายน ถึงเดือนสิงหาคม ผลของมะตาดมีสีเขียวเป็นกลีบห่อหุ้มเมล็ด คล้ายกลีบห่อหุ้มลูกตาลอ่อนเป็นชั้นๆ ดูแปลกกว่าผลไม้อื่นๆ อาหารควาของชาวรามัญที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์มีอยู่ 2 อย่างชื่อ ปลาร้า และแกงมะตาด ดังนั้นเมื่อถึง

ฤดูฝนมะตาดออกดอก ออกผล ชาวรามัญจึงต้องเสาะหามาแกงให้ได้ และมะตาดก็มีวางขายในตลาดเช่นเดียวกับผักอื่นๆ ชาวไทยเรียกชื่อผลของมะตาดว่า “แอปเปิลมอญ” บ้านเรือนที่มีสวนหรือที่ว่างก็จะปลูกต้นมะตาดไว้กินผล หรือตามวัดรามัญก็มีพบอยู่ทั่วไป (วิริวัฒน์ วงศ์บุปไทย, 2538)

แกงมะตาดแกงรับประทานได้ 2 อย่าง คือ แกงส้ม และแกงคั่วส้ม แกงส้มมะตาดมีเครื่องปรุง และกรรมวิธี (วิริวัฒน์ วงศ์บุปไทย, 2538) ดังนี้

เครื่องปรุงมี มีพริกแห้ง เกลือ หัวหอม กะปิ ตำรวมกัน พอพริกแห้งละเอียดแล้วใส่เนื้อปลา หรือกุ้ง เมื่อโขกปนกับพริกเข้ากันดีแล้ว เอาไปละลายน้ำใสหม้อตั้งไฟ พอน้ำแกงเริ่มเดือด จึงนำผลมะตาดมาล้างน้ำแล้วใช้มีดสับเป็นชิ้นเล็กๆ ลงหม้อแกงเลย เนื้อมะตาดจะขาว แต่ถ้าสับผลมะตาดก่อน ผึ่งลมไว้อย่างจะออกดำ น้ำแกงก็จะดำไปด้วย ส่วนแกงคั่วส้มมีเครื่องปรุงต่างกัน มีพริก ตะไคร้ ผิวมะกรูด ข่า และกะทิมะพร้าว ส่วนเครื่องปรุงเป็นหมูสับกับกุ้ง ส่วนเครื่องเคียงเป็นเนื้อเค็ม ปลาเค็ม หรือหมูทอดกระเทียมพริกไทย

ผลมะตาดจะมีรสเปรี้ยว รู้จักกันอย่างกว้างขวางในหมู่มอญ เพราะเป็นอาหารคาวของชาวมอญ เป็นต้นไม้ที่หาดูได้ยาก เพราะใกล้สูญพันธุ์ แต่ในพื้นที่ชุมชนบางปรอก ยังคงรักษา และขยายพันธุ์ไว้เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านคนไทยเชื้อสายมอญ

ปัจจุบันแกงมะตาดยังเป็นอาหารหลักของชาวบ้านในชุมชน มีการแกงกันแทบทุกครัวเรือน และยังมีการปลูกต้นมะตาดโดยทั่วไปในชุมชน

กาะละแม

กรรมกรชุมชน

กาะละแมเป็นขนมที่ทำขึ้นในงานบุญวันสงกรานต์ วิธีการทำขนม
กาะละแม เป็นดังนี้

ส่วนผสม ข้าวเหนียว มะพร้าว น้ำตาล

วิธีทำ ต้องเตรียมทำเตาโดยการขุดดินเป็นหลุมมีปล่องเป็นช่องทาง
ให้ควันออกและช่องทางสำหรับใส่ฟืนตั้งกระทะให้เผล่จากพื้นที่ประมาณ
1 คืบ นำข้าวเหนียวมาแช่ให้ขึ้นน้ำ (ชุ่มน้ำ) ประมาณ 1 คืน แล้วนำมาใส่
กระทะ โดยกวนอยู่ตลอดเวลา 3 ชั่วโมง จนให้ข้าวแตกเม็ดเปื่อย เป็นแป้ง
เปี้ยกจึงนำกะทิและน้ำตาลใส่และเคี่ยวต่อไปจนกว่าจะแห้งได้ที่แล้วจึง
ตักใส่กระดังที่มีใบตองปูปล้อยไว้ให้เย็นจึงตัดเป็นแผ่นตามต้องการ

ถ้าต้องการเป็นสีดำให้ใช้ใบตองหรือกาบมะพร้าวเผา เอาขี้เถ้า
มาขยำกับน้ำแล้วกรองผงออกจากสีดำใส่ลงไปในกระทะ ในขณะที่กวนขนม
กาะละแม เป็นขนมข้าวเหนียวมีรสชาติหวานมัน (ศรีรัตน์ หิริรักษ์ และคณะ,
2536)

ชุมชนบางปรอกได้รวมวงกะละแมครั้งแรกเมื่อ ปี 2545 เพื่อเป็นกิจกรรมหาทุนในการสนับสนุนจัดกิจกรรมเยาวชน ซื้ดเครื่องเล่นเด็ก โดยมีคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้าน เยาวชน มาร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ นับว่าเป็นกิจกรรมการฟื้นฟูอาหารมอญไปด้วย รวมทั้งกะละแมยังเป็นขนมในเทศกาลสงกรานต์(ชาวมอญ) เป็นเครื่องขนมหวานให้ผู้ใหญ่ ทำบุญ 3 วัน

อิฐผอ-

กรรมกรชุมชน

เป็นที่นิยมใช้ทำฝาผนังตีกรรมบ้านช่องมาเป็นเวลาช้านาน และยังนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ การทำอิฐนี้เป็นอาชีพเดิมของชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองหงสาวดี ตามที่สุนทรภู่ได้แต่งนิราศไว้ตอนหนึ่งครั้งที่ติดตามพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสพระราชวังบางปะอินทางเรือล่องมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อปี 2426 ผ่านเมืองสามโคกได้แต่งนิราศไว้ ตอนหนึ่งว่า

หนึ่งโคกเขตซื่อตั้ง

เมืองปทุม

มอญมากกว่าไทยคุม

พวกพอง

ทำอิฐโอง่างชุม

ตาลดกดงนา

ยลแต่มอญไม่ตอง

จิตเพอเสมอสมร

จะเห็นได้ว่า การทำอิฐเริ่มมาจากชาวมอญ ที่อพยพมาจากเมืองหงสาวดี ประเทศพม่า ตามที่สุนทรภู่ได้แต่งนิราศไว้

นางสมจิตร พักแพง หรือ นางหลง เกิดปี พ.ศ.2479 เป็นคนซุ่มซน บางปรอกโดยกำเนิด เดิมมีอาชีพทำนา นางหลงเล่าให้ฟังว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.2489-2490 น้ำไ้ท่วมนาข้าวเสียหาย ไม่มีทุนที่จะทำนา จึงได้เปลี่ยนอาชีพมาทำอิฐ ซึ่งการทำอิฐนี้เหนื่อยมาก แต่ก็ต้องทำ เพราะลงทุนน้อย นางหลงเล่าให้ฟังถึงวิธีการทำอิฐว่า

เริ่มแรกจะต้องปรับลานอิฐให้เรียบ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะทำการพิมพ์อิฐ

เตรียมหลุมดิน เพื่อนำดินที่ขุดจากคลอง หรือในแม่น้ำมาใส่พักในหลุมดินแห่งนี้ หลุมดินนี้ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ 2 เมตร ต้องทำริมคลอง หรือริมแม่น้ำ เพื่อสะดวกในการโยนดินจากเรือเก็บไว้ในหลุม

เตรียมแม่พิมพ์ไว้หลายๆ แม่พิมพ์ เพราะการพิมพ์อิฐนี้จะต้องใช้คนมาก ลักษณะของแม่พิมพ์เป็นไม้ทำเป็นกรอบสี่เหลี่ยม กว้าง 7 ซม. ยาว 14 ซม. เจาะรูด้านข้างพอที่จะเอานิ้วสอดเข้าไปได้ เพื่อสะดวกในการดึงแม่พิมพ์ออกจากดิน การเจาะรูนี้ไม่ต้องให้ทะลุถึงข้างใน ซึ่งถ้าทะลุเวลากดดินลงแม่พิมพ์ ดินจะทะลักออกมาตามรู

เตรียมรถเข็นดิน มีลักษณะเฉพาะ กว้างประมาณ 50 - 60 ซม. ยาวประมาณ 1 เมตร ปิด 3 ด้าน คือ ด้านข้างทั้งสองข้าง และด้านหลัง ด้านหน้าเปิดไว้ เพื่อเก็บไว้เทดินลงลาน รถนี้มี 2 ล้อ เป็นล้อไม้ด้านหลังเป็นคันเข็น ด้วยไม้ไผ่ ผูกติดกับตัวรถ ยาวออกมาจากท้ายรถ ประมาณ 2 เมตร เพื่อจับเป็นที่เข็นรถ

ขั้นตอนการทำอิฐ

ขุดดินตามแม่น้ำลำคลอง (ภาษาการทำอิฐเรียกว่า โป่งมดิน) แล้วใส่ในเรือมาด ที่ต้องใช้เรือมาดเนื่องจากเรือมาดเป็นเรือขุด ท่องเรือกลม

ง่ายต่อการตักดิน เมื่อได้ดินเต็มลำเรือแล้ว นำดินที่อยู่ในเรือมาโยนใส่ไว้ในบ่อดินที่เตรียมไว้ ปล่อยให้ทิ้งไว้พอสมควรๆ ให้นำแกลบประมาณ 7-10 ปู่กิโลกรัมที่หน้าดิน เหยียบแกลบกับดินคลุกเคล้าให้เข้ากันจนได้ที่ดีแล้วนำดินที่ผสมกับแกลบใส่รถเข็นไปกองไว้ตามที่ต่างๆ ในลานที่เตรียมไว้เพื่อให้คนที่หยิบพิมพ์อิฐนำดินไปใส่แบบพิมพ์

ผู้ที่หยิบอิฐต้องเตรียมน้ำ 1 โถง โถงหนึ่งขนาดไม่ใหญ่มากพอหิ้วไปได้และแม่พิมพ์อีกหนึ่งอันน้ำที่เตรียมไว้เก็บไว้ล้างพิมพ์พิมพ์จะได้ลื่นดินที่ใส่ลงไปจะได้ไม่ติดแบบพิมพ์

วิธีการพิมพ์อิฐ นำดินที่กองไว้ใช้มือกดดินให้พอกับแบบพิมพ์หรือมากกว่าดินน้อยใส่ลงแบบพิมพ์แล้วกดให้แน่นส่วนที่เหลือก็ปาดออกแต่งหน้าอิฐให้เรียบแล้วตั้งแม่พิมพ์ออกก็จะได้อิฐแล้ว 1 ก้อน เมื่อพิมพ์อิฐจากดินที่กองแล้ว ก็ปล่อยให้ทิ้งไว้จนกว่าอิฐแห้งเมื่อแห้งดีแล้วก็ใช้มีดถากอิฐทั้ง 4 ด้าน ให้เรียบแล้ววางสลับกันข้างในโปร่งสูงประมาณ 50 เซนติเมตร เมื่อแห้งดีแล้วนำไปเตรียมรอการเผาจนกว่าจะได้อิฐ ประมาณ 12,000 ก้อน ก็ทำการเผา 1 ครั้ง

วิธีเผาการเผาอิฐ อิฐที่จะนำไปเผาต้องวางกันเป็นระเบียบเป็นชั้นๆ เว้นช่องว่าง ใส่ฟืนเป็นช่องสี่เหลี่ยมประมาณ 30 -40 เซนติเมตร รอบๆ เตาอิฐช่องว่าง ใส่ฟืนต้องทะลุถึงกันหมดเรียงสูงมากเท่าไรรยังดี

การใส่ฟืนและระยะเวลาในการเผา ต้องใส่ฟืนให้สม่ำเสมอตลอดระยะเวลา 1 วัน 1 คืนหลังจากนั้นปล่อยให้ทิ้งไว้ให้อิฐเผาตัวมันเองจนกว่าจะหมดความร้อนเมื่ออิฐเย็นดีแล้วจะได้อิฐที่มีคุณภาพ นายหลงเล่าให้ฟังว่า “ก่อนเผาอิฐต้องทำพิธีเซ่นไหว้เจ้าที่เจ้าทางขอภัยพระแม่ธรณี โดยใช้เครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ดอกไม้ รูปเทียน หมูนอนตอง ไก่สุก 1 ตัว เหล้า 1 ขวด ให้ผู้เป็นเจ้าของเตาเป็นผู้บอกกล่าว

ราคาการซื้อขาย นางหลงบอกว่า เมื่อตอนที่ตนทำอิฐนี้ราคาของอิฐอยู่ที่ 1000 ก้อน 400 บาท การเรียนรู้การทำอิฐสืบเนื่องต่อกันมาโดยนางหลงกล่าวว่า นางเรียนรู้จากนางตุ๊กตา ผู้เป็นมารดา

กำลังใจคนทำงาน

ชุมชนบางปรอกในสายตาของผม...

เกรียงไกร ใจแสน รองปลัดเทศบาลเมืองปทุมธานี

ผมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลได้เข้าไปกระตุ้นชุมชนบางปรอก เพื่อพัฒนาให้เป็นชุมชนน่าอยู่ ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2536 ครั้งนั้นสภาพชุมชนมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ คณะกรรมการชุมชน และชาวบ้านปฏิบัติภารกิจกันไปตามหน้าที่ปกติ โดยไม่มีการพัฒนาในแนวทางใดอย่างชัดเจน

นับเป็นโอกาสอันดีที่คณะกรรมการชุมชน และที่ปรึกษาของชุมชน มีความเข้มแข็ง และกระตือรือร้นอย่างยิ่ง เมื่อได้รับการกระตุ้นชี้แนะ ก็เอาใจใส่ชวนชาวบ้านที่จะพัฒนาชุมชนของตนมาอย่างต่อเนื่อง

ในระยะแรกๆ ของการพัฒนา พวกเราเห็นพ้องต้องกันว่า ควรเน้นพัฒนาในด้านประเพณี วัฒนธรรม และการศึกษา เริ่มต้นจากการทำกรงฝึกซ้อมเด็กเล่นดนตรี และรำทั้งแบบไทยและรำมัญญ์ พร้อมๆ กันก็ได้จัดตั้งผ้าป่าหาเงินมาสร้างห้องสมุดเร็ว ผมดูแล้วรู้สึกว้า คณะกรรมการชุมชน และประชาชนมีความสุขกับการพัฒนาในด้านนี้มาก เพราะสามารถชักจูงเด็กให้เขามารวมกลุ่มกันอ่านหนังสือในห้องสมุดเร็ว และสร้างความครึกครื้นให้กับชุมชนด้วยเสียงดนตรี

เมื่อห้องสมุดเร็วกลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปจากสื่อต่างๆ ที่เข้ามาทำข่าว การเล่นดนตรีและการรำของเด็กๆ ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต้อนรับผู้มาดูงานในชุมชน ช่วงนั้นชุมชนบางปรอกมีชีวิตชีวาขึ้นมา เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

วันนี้ชุมชนบางปรอกเป็นที่รู้จักกันมากในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำบ่อตกไข่มัน มีคนมาดูงาน มาเรียนรู้หาข้อมูล

กันเป็นประจำ การพัฒนาในด้านนี้เกิดขึ้นมาได้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการผลักดัน และสนับสนุนอย่างจริงจังของมูลนิธิชุมชนไท

เป็นที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนบางปรอกในปัจจุบันได้กำหนดแผนล้ำมาก สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับเทศบาล จังหวัด รวมทั้งประเทศของเรา เพราะผู้มาศึกษาดูงานไม่เพียงมีแต่ประชาชนจากต่างจังหวัดเท่านั้น ชาวต่างชาติต่างภาษาก็มากันบ่อย

ความเป็นชุมชนบางปรอกในวันนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากคณะกรรมการชุมชนไม่เข้มแข็ง ทุกวันนี้เมื่อผมเข้าไปในชุมชน ผมยังเห็นความมุ่งมั่นในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของผู้นำชุมชนเสมอ นับเป็นแบบอย่างที่ดีที่ชุมชนอื่นสมควรจะถือเป็นเยี่ยงอย่างได้

แต่...ชุมชนบางปรอก

นางศศิธรณ ภูสว่าง
ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม
เทศบาลเมืองปทุมธานี

ชุมชนบางปรอก เป็นชุมชนที่มีวิวัฒนาการแห่งการเรียนรู้มาเป็นลำดับ ด้วยความเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีการสืบสาน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นจตุรอยเรียง เชื่อมโยง ประสานสัมพันธ์ผู้คนทั้งภายใน และภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ถือได้ว่า เป็นกลยุทธ์อันชาญฉลาด และความสามารถของผู้นำชุมชนที่รู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมลงตัว มีการปลูกจิตสำนึกของชาวคลองบางปรอกให้รู้จักหวงแหน ช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดความสมดุล สายน้ำของลำคลองบางปรอกเปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงหัวใจของชาวชุมชน ทั้งยังเป็นเสน่ห์ดึงดูดผู้คนจากทั่วสารทิศให้แวะมาเยี่ยมเยือนชุมชนอย่างไม่ขาดสาย เป็นที่น่าจับตามอง และท้าทายความสามารถของผู้นำชุมชนแห่งนี้อย่างยิ่งที่จะนำพาชุมชนเล็กๆ ชุมชนหนึ่งให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมั่นคง ภายใต้ความคิดวิไลซ์ของเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำนำสมัย ที่ศิลปินเข้ามามีบทบาทในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวคลองบางปรอก ให้ก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนเมือง แต่ด้วยความเสียสละ มุ่งมั่น จริงใจ และสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในสายเลือดของนักสู้ชาวบางปรอกทุกคน ชัยชนะ และความสำเร็วย่อมอยู่ในกำมือของคุณ...ผู้ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค ขอให้รักษาคุณค่าความดีนี้สืบไปชั่วกาลนาน เพื่อลูกหลานจะได้กล่าวขานถึงตำนานของชุมชนบางปรอกด้วยความภาคภูมิใจ

เศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนบางปรอก

นางวีระนันท์ จันทรกระจ่าง

นักวิชาการวัฒนธรรม 7๖ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี

ชุมชนบางปรอก เป็นชุมชนโบราณมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ อดีตเป็นแหล่งที่มีปลาอยู่ชุกชุม ชาวมอญนำไปทำเป็นปลาร้ามีกลิ่นหอม รอยมีชื่อเสียงมาก และอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญคือ ทำหน้าที่ตระเตรียม สะสมเสบียงอาหารเอาไว้ให้ชาวมอญด้วยกันในคราวออกศึกสงคราม

ปัจจุบันชุมชนบางปรอกเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่มี วิสัยทัศน์ก้าวไกล สามารถนำพาประชาชนในชุมชนประกอบกิจกรรม พึ่งพาตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในระดับจังหวัด และระดับ ประเทศ กิจกรรมที่จัดทำขึ้นภายในชุมชนที่โดดเด่นเรื่องสิ่งแวดล้อม คือ บ่อ บำบัดน้ำเสีย สามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ที่ประสบปัญหา น้ำเน่าเสียดำเนินการแก้ไขได้ด้วยชุมชนเอง ส่วนการดำเนินงานด้าน วัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นไม่ด้อยกว่ากัน อาทิเช่น การจัดทำห้องสมุดเรือ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ของชุมชน การดนตรีไทยให้เด็กและเยาวชนภายใน ชุมชน การจัดงานประเพณีมอญถวายบัว งานวันเด็ก งานเทศกาลสงกรานต์ งานอาหารพื้นบ้านชาวมอญ ตลอดจนเป็นชุมชนวัฒนธรรมอาสาปฏิบัติตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับชุมชนบางปรอก มิใช่เกิดจากผู้นำเพียง คนเดียว แต่เกิดจากภูมิปัญญาของประชาชนในชุมชนมีความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมมือ และร่วมแรงกัน บริหารจัดการทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดมูลค่าทาง สังคมทั้งในระดับชุมชน จังหวัด และประเทศชาติ ในฐานะที่เคยปฏิบัติงาน ร่วมกับชุมชน ขอชื่นชมผลงาน และให้กำลังใจกับทุกคน ให้ปฏิบัติงานต่อไป ด้วยความอดทน ขยันหมั่นเพียร ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ความมั่นคง และสันติสุขทางด้านสังคม และเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นกับชุมชนของท่าน และประเทศชาติต่อไปอย่างแน่นอน

นายประมวล ชันกสิกรรม

นักทฤษฎีวิทยา 6ว เวือนจำจังหวัดปทุมธานี

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดปทุมธานี

หนึ่งปีที่ผ่านมา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดปทุมธานี ได้ศึกษา และ
ร่วมกับทางชุมชน ทำกิจกรรมต่างๆ รู้สึกรู้ว่า พิจารณาแล้ว ชุมชนบางปรอก
มีความเหมาะสมแล้วที่จะเป็นชุมชนต้นแบบ เนื่องจากผู้นำ และกรรมการ
ชุมชนมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนตลอดเวลา มีการปลูกคนในชุมชน
ไม่ให้หลับ มีกิจกรรมตลอดเวลา นอกจากนั้นยังนำองค์กรต่างๆ มารวม
บูรณาการทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน จึงเป็นชุมชนที่น่าศึกษาอีก
ชุมชนหนึ่งที่มีสภาพความเป็นอยู่แบบสังคมเมืองแต่ยังรักษาวัฒนธรรม
ชาวมอญ การรวมแก้ไขปัญหาโดยวิธีดั้งเดิมและมีประสิทธิภาพ จึงขอ
ขอบคุณทุกคน ที่ให้ความรักความ ร่วมมือกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
ปทุมธานีด้วยดีเสมอมา ขอให้ชุมชนบางปรอกมีสิ่งดีๆ มีการพัฒนาความ
เป็นผู้นำแบบยั่งยืนต่อไป

นายวิชา ชูชาติ ที่ปรึกษาชุมชนบางปรอก

โดยเหตุที่ข้าพเจ้ามีใช้นักเขียน ประกอบกับมีเวลาน้อยนิด จึงขออนุญาตท่านผู้อ่านกล่าวถึงความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปที่พำนักอาศัยในชุมชนบางปรอก โดยเฉพาะข้าพเจ้าเองมิได้เกิดในชุมชน ดังนั้นวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนก่อนหน้าที่ข้าพเจ้าจะมาพักอาศัยจึงไม่กล่าวถึง

ในชุมชนแห่งนี้ ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความคิด และความเป็นอยู่ของบุคคลซึ่งข้าพเจ้าได้สัมผัสกับบุคคลหลายคน อย่างสนิทสนม บุคคลในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และข้าพเจ้าขอชื่นชมกับทุกคนที่ให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของตนเอง และครอบครัว และยังให้ความสำคัญกับเพื่อนบ้าน และผู้ที่พำนักอาศัยในชุมชนอย่างถาวร และประชากรแฝงหลายครอบครัวที่เดินทางมาจาก ต่างจังหวัดมาประกอบอาชีพที่ตัวเมืองปทุมธานี และมาเช่าบ้านพักอาศัย ในชุมชน

ข้าพเจ้าสังเกตแล้วเห็นว่า หลายครั้งหลายหนที่ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชนร่วมกันจัดทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจัดงานวันแม่ที่เพิ่งผ่านไปสดๆ ร้อนๆ ชาวชุมชนส่วนใหญ่ต่างได้ร่วมมือร่วมใจ เห็นพี่น้องในชุมชนหลายคนลุกขึ้นมาจัดการในหน้าที่ตั้งแต่ว่าง และมุ่งทำงานไปถึงคอนคีน และร่วมมือประสานใจทำให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ อย่างงดงามจึงเป็นที่น่ายินดี ข้าพเจ้าจึงอยากรู้ และอยากเห็นความ ร่วมมือร่วมใจของประชากรในชุมชนเช่นนี้อย่างถาวร

ความเห็นของข้าพเจ้าที่ได้เข้ามาสัมผัสและพบเห็นเมื่อข้าพเจ้าได้เข้ามาเป็น ประชากรในชุมชนบางปรอก “20 ปีที่ผ่านมาแม้ไม่ได้เกิดที่นี่แต่ได้กลายเป็นประชากรคนหนึ่งในชุมชนบางปรอกแล้วในปัจจุบัน”

เครือข่ายเมื่อนาอยู่จังหวัดปทุมธานี โรงเรียนชลองบางโพธิ์

เนื่องด้วยโรงเรียนชลองบางโพธิ์ ได้เข้าร่วมโครงการกับมูลนิธิชุมชนไท เครือข่ายจังหวัดปทุมธานี ได้รับการสนับสนุนหลายด้าน เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง โดยการเข้าร่วมแสดงและเผยแพร่ในงานมอญถวายบัว ซึ่งทางมูลนิธิชุมชนไท ได้เปิดโอกาสให้ทางโรงเรียนได้มีส่วนร่วมทุกปี นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนในด้านการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยได้รับงบประมาณในการสร้างมีการสร้างบำบัดน้ำเสียในโรงเรียนไม่ให้มีการปล่อยน้ำเสียลงคู่อ และแม่น้ำลำคลอง ทำให้เกิดมลภาวะที่ไม่ดี ซึ่งเป็นโครงการที่ดีกว่า

ทางโรงเรียนจึงมีความคิดเห็นว่า โครงการต่างๆ ที่ทางมูลนิธิชุมชนไทร่วมกับชุมชนบางปรอกที่ได้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยที่ดั้งเดิม ให้คงไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และฟื้นฟูให้สิ่งต่างๆ เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งสำคัญที่ทางโรงเรียนได้เล็งเห็น คือ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่ทางองค์กรให้ความสำคัญเพื่อลดปัญหาสภาวะ ซึ่งทำให้ทุกคนได้เกิดการตระหนักในการร่วมมือเพื่อให้สิ่งแวดล้อมได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ทางโรงเรียนจึงอยากให้มีโครงการดังกล่าวต่อไป เมืองปทุมฯ จะได้เป็นเมืองน่าอยู่และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

นายปลัดสร เขียวปัญญาและคณะ.สิทธิชุมชนท้องถิ่นมอญ กรณีศึกษา
การสร้างท่อทางที่มีผลกระทบต่อชุมชนมอญอพยพที่อำเภอสังขละบุรี.
กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547.

อัชฌันช ศรีดาร์ตัน บก.ชุมชนและเมืองน่าอยู่ดูอย่างไร, กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
ชุมชนไท, 2549.

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์ และมนตรี จิระวัฒน์ทวี. คู่มือการจัดการน้ำเสีย
และขยะรีไซเคิลในชุมชน,เอกสารเผยแพร่,กรุงเทพฯ : Asian institute of
technology, 2550.

วีรวัฒน์ วงศ์คู่ปไทย.นามสงเคราะห์ เรื่องน้ำรู้ จังหวัดปทุมธานี,
ปทุมธานี: ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี สถาบันราชภัฏเพชรบุรีพิทยา
ลงกรณ์, 2538.

มหาช่วง (โชติปาโล).อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระครู
ปทุมธรรมรัต (อำภา) อาทิตโต, ปทุมธานี : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์, 2539.

ศวีรัตน์ หริรักษ์.ของดีเมืองปทุม,กรุงเทพฯ :ห้างหุ้นส่วนจำกัด พีวีเจอร์เพรส,
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

อารักษ์ สังหิตกุล.ไทยรามัญเกิดพระเกียรติพระมิ่งมณีจักรีวงศ์,
กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์บริษัททรงสิทธิ์วรรณ จำกัด, 2547.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลและจดหมายเหตุ.วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดปทุมธานี.กรุงเทพฯ : ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์ ,2542.

สุวัฒน์ คงแป้น บก.วารสารชุมชนไท เมืองน่านอยู่ ชุมชนน่านอยู่,กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนไท,2547.

วิชัย สุขสวัสดิ์.การจัดการน้ำเสียชุมชน,กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนไท,ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

ฉลวย กะเหวนาค.ประวัติและผลงาน,ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
(เอกสารโรเนียว).

